

A vajdasági magyar cserkészzet története

1910 (1923) — 1946 (1952)

Név: Farkas Zsuzsanna

Témavezető: Dr. habil. Jancsák Csaba PhD

Intézmény:

Szegedi Tudományegyetem

Juhász Gyula Pedagógusképző Kar

Alkalmazott Társadalomtudományok Tanszék

Tartalomjegyzék

Előszó	3
A téma historiográfiája	3
A kutatás módszertana	4
Általános ismertető a cserkészetről	5
A magyar cserkészlet főbb állomásai 1910 és 1941 között.....	8
A délszláv cserkészlet története	12
A vajdasági magyar cserkészlet kezdetei	16
Vajdasági magyar cserkészcsapatok 1923 és 1941 között	17
Délvidéki magyar cserkészcsapatok integrálása 1941 és 1944 között	21
Délvidéki cserkész táborok 1941 és 1944 között	26
A délvidéki cserkészek év közbeni tevékenységei 1941 és 1944 között	29
A vajdasági magyar cserkészlet végnapjai (1944-1946)	31
Összegzés	33
Felhasznált irodalom és forrásjegyzék	36
Felhasznált irodalom	36
Levéltári források	38
Online források.....	39
Sajtó.....	39
Interjúk	40

Előszó

Jómagam 16 éve cserkészkedem aktívan csapat és szövetségi szinten Vajdaságban és a kárpát-medencében. Meglátásom szerint a cserkészlet nem hobbi, egy hivatás, amelynek gyökerei több mint 100 éves múltra tekintenek vissza. Cserkésztevékenységem során került érdeklődésem homlokterébe a cserkészlet története, azon belül is a vajdasági cserkészlet története. A cserkészlet több mint 100 éve van jelen a magyar és más nyelvterületeken, fontos és megvalósítható vállalkozásnak vélem az ebben az időszakban történeteket és tevékenységeket kutatni és bemutatni. Fontosnak tartom továbbá a téma feltárását azért is, mivel vannak még élő személyek, akik a korszakban gyermekként cserkészkedtek. A velük készült interjúk hiánypótló, „leletmentő kutatás” jellegűek. A magyar cserkészlet bölcsője Vajdasághoz, Nagybecskerekhez köthető, hiszen az alapító által írt első cserkészkönyv (Scouting for Boys) magyar nyelvű fordítását a nagybecskereki piarista gimnázium tanára, Králik László készítette el és jelentette meg a gimnázium értesítőjében 1908/1909-es tanévben.

A téma még feltáratlan, s bár a nemzetközi és a magyarországi cserkészlet irodalma egyre gazdagabb, ezt a témát ilyen térbeli és időbeli lehatárolással – tudomásom szerint – csak én kutatom.

A téma historiográfiája

Jelen dolgozat megírásához felhasználásra kerültek a cserkészletet általánosságban ismertető kiadványok, ezek a következők: Gergely Ferenc: A magyar cserkészlet története 1910-1948; Bodnár Gábor: A magyarországi cserkészlet története; és a Sík Sándor: Magyar Cserkészvezetők könyve és Bokody József: A magyar cserkészlet története 1910-től napjainkig.

A vajdasági cserkészlet történetét főként települési szinten ismertető, helytörténetesek által írt kiadványok közül a következőket használtam fel: Cservenák Pál: Cserkészek-Felderítők illetve az Északbácskai magyar cserkészlet (Az újraindulás évei) 1993-2006 című kiadványokat.

A dolgozat elkészítése szempontjából az iskolai értesítőkből olvasható adatok nagyon hasznosak és sokrétűek voltak, amelyeket a szabadkai, a szegedi könyvtárban és az Országos Széchényi Könyvtárban sikerült fellelni. Újvidéken a Matica Srpska intézményben a szerb nyelvű iskolai évkönyveket is sikerült áttanulmányozni a korszakból. Az írás másik tartópillére a levéltári források. A szabadkai városi levéltár, a gödöllői cserkész levéltár, és a szegedi levéltárban talált dokumentumok által még pontosabb adatokat kaptam a kutatott

témáról. A magyar nyelvű kiadványokon kívül szerb nyelvű irodalom is felhasználásra került a dolgozat megírása során, ezek közül párat említenék: Politički angažovane omladinske organizacije u vojvodini (1919-19414), Šta je skautizam?, Skautski Priručnik za III. red.

A cserkészek által a korszakban magyar vagy szerb nyelven kiadott sajtóorgánumok közül a Magyar Cserkész, a Cserkészlányok Lapja illetve a Skautski Glasnik (Cserkész Hírmondó) újságokat tekintettem meg. A cserkészsajton kívül a Délvidéki Magyarság politikai napilapban olvasott cikkek is forrásként szolgálnak a dolgozatban.

A dolgozat megírásához az általam készült személyes interjúk is felhasználásra kerültek. Az interjúkat olyan személyekkel készítettem, akik a korszakban cserkészkedtek. A felsoroltak forrásokból jól kivehető, hogy igyekeztem komplex módon többféle forrás felhasználásával megközelíteni a témát és különféle módszertant alkalmazni a dolgozat elkészítéséhez.

A kutatás módszertana

A kiinduló állításaim és a kutatási kérdések a következők:

1. A egy társadalmi mozgalom része a történelemnek, ezért a történelmi sorsfordulók hatásai kimutathatók a mozgalom formálódásában a cserkészlet esetében is.

Kutatási kérdés: A szervezet életének történeti idővonalában az 1908-1946 közötti időszakban hogyan jelennek meg:

- a) a történelmi Délvidéket (Vajdaság régiót) érintő impériumváltások,
- b) a háborús események (I. és II. világháború),
- c) és más történelmi mérföldkövek (Trianoni békeszerződés, Párizsi békeszerződés),
- d) valamint a gazdasági és társadalmi változások (gazdasági világválság, polgárosodás),

és mindezek milyen hatásokat fejtenek ki a szervezet szerepvállalására, működésére, hétköznapi praxisára?

2. A mozgalom által vallott értékek formálódnak a társadalmi és gazdasági változások során (háborúk, impériumváltások, társadalmi és kulturális változások)

Kutatási kérdés: A fentebb leírt történelmi mérföldkövek – események és politikai, gazdasági, társadalmi jelenségek – milyen hatásokat fejtenek ki a szervezet értékvilágára?

3. A cserkészlet mint mozgalom „tükörként” szolgál az adott korszak jobb megértéséhez

Kutatási kérdés:

a) A cserkészmozgalom történeti vizsgálata egy szociorégió esetében szolgál-e releváns információkkal a nemzetközi léptékű események hatásainak és következményeinek mélyebb megértéséhez?

b) A cserkészmozgalomban részt vevő személyek személyes narratívái (napló, visszaemlékezés, oral history interjú) alkalmasak-e arra, hogy az abból kirajzolódó „Life Story” vonatkozásában mikrotörténelmi forrásként referáljon a köztörténeti, társadalomtörténeti és neveléstörténeti kutatásokhoz, illetve arra, hogy a globális történelmi jelenségek mélyebb megértéséhez adalékokkal szolgáljon?

Általános ismertető a cserkészetről

A cserkészlet jelenleg a világ legnépesebb gyermek és ifjúságnevelő mozgalmá, amely több mint 200 országban működik és több mint 50 millió tagot számlál (Magyar Cserkészszövetség, 2023). 114 éve annak, hogy Baden Powell 1908-ban megalapította a mozgalmat, amely rövid időn belül nagy ütemben növekedett, egyre népszerűbb lett, mint Angliában, mint a világ több országában élő fiatalok számára (Sík, 1934).

Több cserkészideált, cserkésztipust tudunk megkülönböztetni, illetve több olyan ifjúsági kezdeményezést is szükséges ismertetni, amelyek előfutárai voltak a cserkészletnek. Az egyik első kezdeményezés Amerikában Daniel Carter Beardhez köthető, aki megszervezte az Úttörő fiúkat (The Boy Pioneers). A kísérlet és a szervezet célja a következő volt: *„visszavezetni a gyermekeket a természetbe s átélteni vele az egykori „mezítlábas barnaarcú” amerikai fiúk romantikus életét... Vissza a természethez és táborúzhöz!”* (Sík, 1934, old.: 11.) Második kezdeményezésként az Indián Vadászokat (The Woodcraft Indians) említeném, akiknek vezetője Ernest Thompson Seton volt Amerikában. Seton az indiánvilág romantikáját használta fel a csapatok megszervezésében. A connecticuti birtokán nyaranta több diáktábort szervezett, amelyek alkalmával a résztvevők indiántelegek mintájára működtek, a táborlakók pedig megtanultak jeleket adni, tájékozódni a természetben, táborozni, úszni, csónakot építeni, evezni, állatokat felismerni. A cserkészletben a legkisebb egységek, azaz az őrsök nevei állatneveket viselnek, ez az Indián Vadászok hagyományaiból származik. (Sík, 1934) Az 1900-as évek elején, Amerikában hamar jelszóvá vált a következő tételmondat: *„Rendezni kell a diákeletet! Külön élet kell a fiúknak, eltérő a felnőttek életétől.”* (Sík, 1934, old.: 12.)

Maga a cserkészlet megalakulásának fontos mérföldköve az 1899-es angol búr háború. Baden-Powell katonatisztként részt vett a búr háborúban, ahol tapasztalatai alapján már 1893

és 1894-ben egyéni kiképző tanfolyamot szervezett annak érdekében, hogy katonái gyakorlatiasabbak legyenek. Ezt a módszert több éven keresztül fejlesztette és alkalmazta az egyéni kiképzések alkalmával. (Gergely, 1989) A végső felismerése az 1899-es mafekingi ostromhoz köthető, amely a következő volt: *„Ez a tapasztalat arra tanított, hogy ha a fiúk kiképzése alkalmazkodik a természetükhöz, igen gyorsan tanulnak, továbbá, hogy a fiúk-feltéve, hogy megbízást kapnak- lényegesen nagyobb feladatot képesek elvégezni, mint azt az ember gondolná.”* (Gergely, 1989, old.: 14.) Tapasztalatai alapján megszervezte az első kísérleti jellegű tábor a Dorset partvidéki Brownsea szigetén 24 különböző társadalmi csoportból érkező fiúval. A táborban törvények szerint, őrsi rendszerben, egyenruhában vettek részt a táborozók. A visszajelzések alapján a tábor sikeres volt, ez meggyőzte Baden-Powellt a munka és a módszer fejlesztésére (Gergely, 1989). 1908 januárjában megjelenik a „Scouting for boys” című könyve, amelynél kiemelendő sokat mondó alcíme: „Handbook for Instruction in God Citizenship”, azaz Kézikönyv a jó polgár kiképzéséhez. A könyvben leírja a cserkésztudományt, amelynek alapja a 10 cserkész törvény. A cserkészlet magalakulását Baden-Powell 1908. január 24.-én Birkenheadben hirdeti ki. A cserkészlet népszerűségnek örvendett, az 1909-es évben Wimbeldonban tartott felvonuláson már 11 000 cserkész vonult fel. Az alapító kihangsúlyozta, hogy nem tömegmozgalmat szeretne, hanem olyan embert nevelni, aki fegyelmezett, igazmondó, hűséges, önbecsülő, természetszerető és erős (Bakay, 1989). Angliában a cserkészként nevelt fiúk a gyarmatokon tudnak majd helytállni, a cserkész törvények szellemében, képzettséggel és gyakorlati tudással. Az angol cserkészideál mottója a használható fiú, aki minden nap tesz valami hasznosat és jót a közjára. Tehát az angol cserkészideál a jó honpolgárt nevel, aki a gyarmatokon és az élet minden színterén helyt áll (Sík, 1934). Összegezve a cserkészlet lényegét: *„Egy új fiútípust akar kialakítani, amely egészségesebb, erősebb, életrevalóbb, gazdagabb és nemesebb a jelen egyoldalú, vérszegény, félszeg típusnál. Célja- az alapító szerint- a cserkészeket komoly jellemnevelés, egészséges testedzés és gyakorlati ügyességfejlesztés által a cserkész törvény és fogadalom alapján jó honpolgárokká nevelni.”* (Sík, 1934, old.: 9.) Ezen elemeket több ifjúsági kezdeményezés is beépítette munkájába, de a cserkészletben ezen elemek pedagógiai összeillesztése, alkalmazása és harmonizálása adja a cserkészlet magját. Az amerikai cserkész ideálban fő pillérként a „gyermek újra gyermek lehessen” tételmondat vált meghatározóvá (Sík, 1934).

A szláv cserkészideál az angol cserkészideált vette alapul, mivel cserediákként 1916 és 1920 között több szláv nemzetiségű fiú tanult Angliában, akik a helyi mozgalomba becsatlakoztak. Az Angliában szocializálódott cserészek, az angol cserkészideállal formáltak a már meglévő szláv cserkészideált (Nikolić, 1995). A szláv cserkészideálban is megjelent a

nemzeti szemléletmód: „*Mi a cserkészlet? Cserkészlet és a nemzetnevelés: Sikeres munkásságának a nemzet szellemére, kultúrájára és népünk lélektani jellemzőire kell épülnie.*” (Gajíc, 1932, p. 8., saját fordítás) Fontos kiemelni, hogy az szláv cserkészideálra nem volt jellemző a vallásosság. Sem a katolikus sem a pravoszláv sem más vallás nem jelenik meg olyan markánsan a szláv cserkészideálban, mint a magyar cserkészideálban.

Az angol, az amerikai és a szláv cserkészideált követően vegyük górcső alá a magyar cserkészideált is. A cserkészlet minden nemzet, minden ország számára elérhetővé vált és saját igényeinek megfelelően tudta alakítani (Bodnár, 1989) „*Baden-Powell zsenialitása abban rejlett, hogy minden nép képes volt a cserkészletet átvenni, fiai sajátos nemzeti kincsévé tenni.*” (Bodnár, 1989, old.: 11.) Kiemelendő, hogy az első világháborút megelőzően is központi eleme a magyar cserkészletnek a nemzeti újjászületés (Sík, 1934). A magyar cserkészideált a következőképpen lehetne definiálni: „*Különb ember, különb magyar, - emberebb ember és magyarabb magyar: ebben lehet, legrövidebben összefoglalni a magyar cserkészideált.*” (Sík, 1934, old.: 23.) Több interjút készítettem a korszakban cserkésztevékenységet folytató személyekkel. Egyik interjúalanyom, Kovács Tibor 1928. november 22.-én született Szabadkán, a 678. számú Hunyadi János cserkészcsapat tagja volt 1941-től, amely a szabadkai Magyar Polgári Fiúiskola cserkészcsapata volt. A Bezerédy parkban 1943-ban szerezte meg az őrvezetői képesítést, ezt követően a Sirály őrben segédőrvezetői feladatokat látott el (Kovács Tibor közlése). Arra a kérdésre, hogy mit adott számára a cserkészlet a következőt felelte: „*Szép és jó. Az egész életemet végigkísérte. Megtanított minket a mindenki iránti tiszteletre, a templomba járásra, az életünk meg lett pecsételve a jóval a tisztelettel, a cserkészettel. Mindenkit úgy kell elfogadni, amilyen. Csak a magyarok és a katolikusok voltak cserkészek. A cserkészletből megmaradt, hogy minden nap tegyek valami jót, valami hasznosat* (Kovács Tibor közlése). Másik interjúalanyom Bokody József, aki 1928.április. 29.-én született Mátyásföldön, Magyarországon is hasonlóképpen nyilatkozott: „*A cserkész minden nap tesz valami újat, vagy hasznosat, ezt mai napig tartom.*” (Bokody József közlése). Szintén mélyen átszötte a cserkészek mindennapjait a napi jó cselekedet hagyománya is. Molnár Károly interjúalanyom számára a cserkészleten tanultak közül szintén a napi jótett hagyott a legmélyebb nyomot (Molnár Károly közlése). Dr.vitéz Vekerdy Sándor 1926. január 2.-án született Hódmezővásárhelyen, 1936. december 25.-én tett cserkészfogadalmat a Hódmezővásárhelyen. Az interjúalany Magyarországon cserkészkedett, mégis lehetősége volt 1941-ben részt venni a Palics melletti Bezerédy Parkban tartott táborban. Kiemelte, hogy számára meghatározó volt találkozni és együtt táborozni az elcsatolt területek cserkészeivel (Dr. Vekerdy Sándor közlése). Az interjúkból is jól kivehető, hogy a

magyar nemzettudat, a napi jó cselekedet (hasznos állampolgár) illetve a vallási értékek mennyire meghatározóak voltak a cserkészletben és milyen mértékben formálták az ifjúságot.

A magyar cserkészlet főbb állomásai 1910 és 1941 között

Az Osztrák Magyar Monarchiában, Nagybecskerekben jelent meg a „Scouting for Boys” című könyv magyar nyelvű fordítása. A fordító Králik László piarista gimnáziumi tanár, akinek fordításában 134 oldalon olvasható a nagy népszerűségnek örvendő angliai ifjúsági mozgalom kiadványa. A fordítás a Nagybecskereki Piarista Gimnázium iskolai értesítőjében jelent meg, amelyről a helyi Torontál politikai napilap is beszámolt az 1910. július 14.-ei lapszámában. Maga a cserkész szó megalkotása is Králik László nevéhez köthető. Kiemelendő, hogy a korszakból egy tárgyi emlék áll rendelkezésünkre, ez pedig a Nagybecskereki Cserkészszázad zászlaja. A zászló megléte arra enged következtetni, hogy lehetséges, cserkészmunka folyt Nagybecskerekben 1919 előtti időszakban. A Nagybecskereki Cserkészszázad zászlóján látható az 1919-ig a magyar cserkészek által használt lilium (10.sz.Boldog Mór cserkészcsapat, é.n.). Áttanulmányozva az elkövetkező évek iskolai évkönyveit, helyi sajtót (Torontál politikai napilap) nem találunk arra utalást, hogy kezdetét vette volna a cserkészmunka Nagybecskerekben.

Králik László által lefordított és a piarista gimnázium értesítőjében megjelent „Scouting for Boys” című kiadvány 1910-ben, de ez kevesek számára vált elérhetővé. Kánitz István a budapesti II. kerületi Királyi Egyetem Katolikus Főgimnázium tanulója 1910. szeptember 22-én ajándékba kapta a könyvet és diáktársaival megkezdte a cserkészmunkát. Párhuzamosan dr. Szilassy Aladár orvos angliai tanulmányúton vett részt és megismerkedett a cserkészlettel. Hazatérést követően megszervezte az első magyar cserkészcsapatot 40 fővel Budapesten a Keresztény Ifjúsági Egyesületben. Ezt követően számos protestáns és római katolikus iskolában is kezdetét vette a cserkészmunka. A cserkésztevékenységbe csak fiúk csatlakozhattak (Gergely, 1989). Míg Angliában inkább az iskolán kívüli ifjúságot szólította meg a cserkészlet, addig a magyar cserkészletre az volt a jellemző, hogy főként iskolai keretek között kezdtek el cserkészkedni a fiatalok. A Magyar Cserkész Szövetség 1912. december 28.-án jött létre Izsóf Alajos, Megyericsy Béla, Papp Gyula és Sík Sándor vezetésével. Ekkor fordították le magyarra a 10 cserkész törvényét is (Bodnár, 1989). Sík Sándor a következőképpen ír a cserkészetről: „*A cserkészlet korunk egyik legnagyobb pedagógiai mozgalma.*” (Sík, 1934, old.: 9.) Kezdetben a társadalom idegenkedve figyelte az egyenruhás és nyakkendőben végigvonuló cserkészeket. Az első világháború alatt a cserkészek tevékenysége főként a frontra induló és érkező katonavonatok fogadása volt, amelynek

keretében a katonáknak ételt, italt adtak, a sebesültek ellátásában segédkeztek és segítették az özvegyeket és az árvákat. A cserkészek nem csak segédkeztek a frontra induló és érkező katonáknak, a felnőtt cserkészek a harcokban is részt vettek, többek közülük meghaltak vagy fogságba estek. Ez a szövetség taglétszámában is megmutatkozott, mivel 3000 főről 1800 főre csökkent a tagok száma (G.Merva, 2009). Azok a fiatalok, akik nem harcoltak a fronton, hanem otthon maradtak, számukra a cserkészlet adta útmutatás napról napra fontosabbá vált. A csapatok belső életének és működésének szervezése a háború alatt is folyt (Czeglédy, 2014).

Az első világháború alatt a Budapesti Cserkészcsapatok Intézőbizottsága irányította a fővárosban működő cserkészcsapatok munkáját dr. Orlay Antal vezetésével (G.Merva, 2009).

Erre azért volt szükség, mert a tapasztalt vezetők többsége a fronton harcolt és a csapatvezetést a fiatalabb tapasztalat nélküli vezetők vették át. Szintén közrejátszott, hogy központilag a háborús körülmények miatt nem volt mód és humán erőforrás a szervezkedésre. Mindezek ellenére a lakosság elismerte a karitatív és humán célú tevékenységet (Czeglédy, 2014).

A történelem folyamán több alkalommal is előtérbe került a cserkészlet militarizálásnak kérdésköre. Az első világháború alatt is megjelent ez a gondolat, de Magyarországon nem volt erőteljes. A cserkészlet jellegéből és kiképzési módszereiből fakadóan a cserkészlet és a katonai kiképzés összehasonlítása és összeolvasztására több alkalommal is próbálkoztak. Az alapító Baden-Powell aki maga is katona volt a következőképpen nyilatkozott a kérdéskörrel: *„Aki úgy mint én, a háborút minden alakjában megismertem, azt még jobban gyűlölöm, mint az ördögöt, mert én a háború rettenetességeit a legborzasztóbb anachronizmusnak tartom. De egy erős nemzedék még mindig legjobb biztosíték és záloga a békének.”* (Czeglédy, 2014, old.: 121-122.) A magyar cserkészletben szintén elhatárolódtak a katonai neveléstől. Sík Sándor a következőképpen foglalta össze a témakört: *„A cserkészletnek az célja, hogy jó magyarokat, keresztényeket, egész embereket neveljen. Hozzátette: „Ha ilyeneket adunk a hadseregnek, ezekből hamarosan és könnyen képez majd katonákat...”* (Czeglédy, 2014, old.: 122.)

A háborús körülményekre való tekintettel, illetve a meglévő belső feszültségek, valamint a szervezet működésének rendezése céljából tiszti értekezletet tartottak 1917. szeptember 23.-án a Márkó utcai főgimnáziumban. Az értekezleten elfogadtak egy javaslatot, melynek értelmében felállításra került a Magyar Cserkészcsapatok Háborús Bizottsága, Dr. Papp Gyula vezetésével, amelynek három fő célja volt az alapszabály értelmében. Elsősorban összekötni a működő cserkészcsapatok vezetőit, másodsorban az új csapatalapítások támogatása és iránymutatást adni a teljes magyar cserkészmunkának. Ahogy már korábban is

említettem a cserkész tevékenységet a lakosság elismerte, bár kezdetben idegenkedett az cserkészegyenruhás fiúktól. *„A cserkészlet sikerét az adta, hogy olyan támaszt, fogódzót nyújtott a fiúknak, amire a kamaszkor kihívásai mellett háborús időkben még nagyobb szükségük volt.”* (Czeplédy, 2014, old.: 122.)

Összegzőképpen elmondható, hogy a mozgalom kiforratlan szervezetének fejlődését megtörte az első világháború. Bár a háború ideje alatt a cserkésztestvéreknek megfelelően a tagok karitatív munkát végeztek, ami miatt a társadalom felfigyelt rájuk, és elismerte munkájukat. Elmondható, hogy a cserkészlet az ifjúság számára lelki és szociális támogatást nyújtott a háború éveiben (Czeplédy, 2014).

A magyar cserkészlet fejlődését az első világháború és a Trianoni békeszerződés megtörte. A cserkészlet értékrendszerére azonban nem volt hatással: *„A háború semmit sem változtatott ezen a célkitűzésen, csak még jobban elmélyítette, konkrétabbá tette a mozgalom nemzeti jellegét.”* (Sík, 1934, old.:20.) A világháború és békeszerződés a történelmi Magyarországot átrendezte, így került Délvidék is a Szerb-Horvát-Szlovén Királysághoz. Ennek a gyásznak jeleként a cserkészszínen árvalányhajat hordtak a cserkészek (Bakay, 1989). A Magyar Cserkészszövetség az 1920-ban megalakult Nemzetközi Iroda alapító tagjai között volt. Szintén ettől az évtől kezdve jelent meg a szövetség folyóirata Magyar Cserkész címmel (G.Merva, 2009).

A cserkészethez kezdetben csak fiúk csatlakozhattak, de az 1915-ben Angliában megalakult leánycserkész-szövetség mintát adott, hogy más országokban is megkezdődjön a lány cserkészmunka. Magyarországon a Horthy-korszakban indult meg az önálló leánycserkész munka, budapesti tanítónők és tanárnők kezdeményezésére. Kezdetben a leánycserkészletnek nem volt egységes szervezete, eltérő tevékenységet folytattak, nem egységes program szerint működtek. Külföldi tapasztalatszerzés céljából Gergely Jolán Londonba és Svédországba utazott, hogy az ott szerzett tudást és jó gyakorlatokat beépíthesse és meghonosíthassa Magyarországon (Rébay, 2020).

A Magyar Cserkészszövetség 1922-ben fogadta el Gergely Jolán javaslatát és létrehozták a Leánycserkész Bizottságot. Az önálló Leánycserkész Szövetség 1924-ben alakult meg huzamosabb előkészületet követően. A Leánycserkész Szövetség elnöke a budapesti német-magyar szakos tanárnő Lindenmeyer Antónia lett, fővédnöke Anna főhercegnő volt. Horthy Miklós kormányzó csak 1926-ban fogadta el a Magyar Cserkészlány Szövetség alapszabályát. Fontos megjegyezni, hogy a Magyar Cserkészszövetség és Leánycserkész Szövetség egymástól függetlenül működött, semmilyen formában nem valósult meg koedukációs munka. A két szövetség tagjai nem táborozhattak közösen és nem vehettek

részt közös kiképzésen sem. A szövetség munkáját nehezítette, hogy a püspöki kar 1926-ban betiltotta a leánycserkészetet a katolikus iskolákban. A tilalmat, csak 1934-ben oldották fel. Cserkészleányok Lapja címmel 1930-ban önálló havonta megjelenő folyóiratot indított a Magyar Cserkészleány Szövetség. A leánycserkészet térnyerése Magyarországon lassú ütemben zajlott, melynek háttérében anyagi problémák valamint a Magyar Cserkészszövetséggel és a püspöki karral való hullámzó együttműködés volt. Annak ellenére, hogy leánycserkészet működése és térnyerése Magyarországon több kihívással találta magát szemben, nemzetközi szinten a világ leánycserkészetében jelentős szerepet töltött be. A Cserkészleány Világszövetség 1928-ban alakult a magyarországi Parádon, amely eseményen Baden-Powell és Olave Baden-Powell is részt vett. A Cserkészleány Világszövetség vezetősége a Nemzetközi Kilences Elnöki Tanács, amelynek tagjai között volt Lindenmeyer Antónia is, a Magyar Cserkészleány Szövetség elnöke. A Magyar Cserkészleány Szövetség nemzetközi szerepét erősítette, hogy 1939-ben Gödöllőn került megszervezésre a Pax Thing (Békegyűlés), a leánycserkészek tizedik világtalálkozója. Taglétszámukat illetően a következő számadatok állnak rendelkezésünkre: 1931-ben 5500 tagja volt, 1936-ban 8000, 1938-ban 12.000 és 1942-ben 10.000 fő. A Magyar Cserkészleány Szövetség tagja lehetett minden 12. életévét betöltött lány, de jelöltként már 10 éves korában csatlakozhatott a cserkészmunkához. Lindenmeyer Antóniai 1944-ig töltötte be Magyar Leánycserkész Szövetség elnöki tisztségét (Rébay, 2020).

A cserkésztevékenység mellett szervezeti szempontból kiemelendő, hogy 1922-ben gr. Teleki Pál egyetemi tanárt és volt miniszterelnököt elsőként magyar főcserkésszé nevezték ki. A vallás és közoktatási miniszter terjesztette elő ezt az új típusú közjogi méltóságot. Gr. Teleki Pál egy évig viselte a főcserkész tisztséget, 1923-ban lemondott őt követte gr. Khuen-Héderváry Károly. A tisztség lemondása ellenére Gr. Teleki Pál továbbra is tiszteletbeli főcserkész maradt és tevékenységével hozzájárult a magyar cserkészet fejlődéséhez, munkájához (Bodnár, 1989). A Vezetők Lapja az 1924-es évben jelent meg első alkalommal, azt követően rendszeresen kiadta a szövetség az újságot. Az 1926-os évben került megszervezésre a Nemzeti Nagytábor Újpest-Megyeren 10.000 fő részvételével. Ezen alkalomból írta Sík Sándor a mai napig népszerű költeményét a Megyeri Hitvallás címmel. Az 1927-es évben három fontos esemény történt a Magyar Cserkészszövetségben, mindhárom az infrastruktúrális bővítés részeként. Cserkészház létesült Budapest V. kerületében, amely otthont adott a Cserkészboltnak. Dr. Sztrilich Pál parancsnokságával alakították ki a Hárshgyi Cserkészparkot, amely a kiképzések és táborok helyszínéül vették igénybe a cserkészek. Az 1921 óta működő vízi cserkészeknek Központi Vízitelepet létesítettek dr.

Zsembery Gyula parancsnoksága alatt. A badeni 1931-es világkonferencián Magyarországnak ítelték meg az 1933-as negyedik cserkész világtalálkozó szervezési jogát. A magyar cserkészlet történetének egyik kiemelkedő eseménye a negyedik gödöllői jamboree, amely 1933. augusztus 2 és 15. között került megrendezésre. A világtalálkozón 54 nemzet, 26.000 cserkész és az alapító Baden-Powell vett részt. A magyar cserkészlet ebben az időben élte fénykorát. Mind nemzetközi, mind csapat/helyi szinten komoly cserkészmunka folyt. Az 1938-as bécsi döntéseket követően a visszacsatolt területeken is megkezdődik a cserkészmunka újraszervezése. Szintén 1938-ban a Budapesten tartott Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus szervezésében és megvalósításában is több tevékenységet elláttak a cserkészek. A második világháború kitörését követően a cserkészmunka új kihívások elé nézett. A háborús helyzet fennállása mellett tovább nehezítette a cserkészlet helyzetét, hogy 1941. január 8.-án Baden-Powell elhunyt Kenyában. A cserkészlet alapítójának halálát követően 1941. április 3.-án elhunyt gr. Teleki Pál tiszteletbeli főcserkész is (G.Merva, 2009).

A délszláv cserkészlet története

Belgrádban 1911-ben dr. Miloš Popović orvos vezetésével jött létre az első cserkészközösség „Malih četnik” névvel (Daljčev, 1939). Szintén ebben az évben alakult meg a Savez Izvidnika i Planinika (Felderítők és Hegymászók Szövetsége, saját fordítás) (Nikolić, 1995). Kiemelendő hogy három különböző forrás, három különböző dátumot nevez meg a szervezet alapítási időpontjaként. Az alapítási dátumon kívül a szervezet megnevezése és területi egységessége is háromféleképpen szerepel a különböző forrásokban. Az 1936-ban kiadott Skautizam című kiadványban olvasható, hogy 1911-ben Belgrádban alakult az első cserkészközösség, majd ezt követően az ország területén több cserkész szervezet jött létre. A kiadványban szerepel, hogy 1913 a karlócai gimnáziumban is megszervezik a cserkészletet, ám ezek a szervezetek tevékenységei megszűnnek a háború ideje alatt (Stipetića, 1936). A háborút követően a cserkész egységek újból szerveződnek közösen a Szokol Egyesülettel, a Vöröskereszttel és a Józan Fiatalok Társaságával karöltve (Nikolić, 1995). Az 1936-os kiadvány értelmében az első önálló cserkész szervezet 1921-ben alakult, alakuló közgyűlésére 1921. május 16.-án kerül sor. A szervezet hivatalos neve Savez Izvidnika i Planinki (Felderítők és Hegymászók Szövetsége) amelyet a nemzetközi cserkészközösség is elismert. A Skautski Priručnik za III. red című kiadvány értelmében az 1911-es évet tartják a szövetség alapítási évének, mivel a háború után 1921-ben ugyanazok az emberek újjátották meg a szövetséget, akik 1911-ben alapították az első cserkészközösséget a „Malih četnik”-et. (Daljčev, 1939). A Savez Izviđača Srbije- Izviđački dokumentacioni centar „Dr. Miloš

Popović“ által 1995-ben kiadott dokumentumban olvasható, hogy 1911-ben Dr. Milos Miloš Popović megalapította az Organizacija izvidnika Kraljevine Srbije (Szerb Királyság Felderítőszövetsége, saját fordítás) nevű szervezetet. A forrás szerint 1921-ben a Savez Izvidnika i Planinika szervezetet újraalapítsák (Nikolić, 1995).

A Savez Izvidnika i Planinika tagok közül többen részt vettek cserediákprogramon Angliában 1916 és 1920 között, ahol az angliai cserkészmunkába is bekapcsolódtak, mellyel elméleti és gyakorlati cserkészstudást szereztek. A szláv cserkészideál formálásában közrejátszott ez a csereprogram, amelynek résztvevői visszatérve a Nagy-Britanniában szerzett tapasztalatokat és hagyományokat beépítették saját cserkészetükbe (Nikolić, 1995). Magyar Cserkészvezetők könyvében is olvasható, hogy a Délszláv királyság cserkészeit az angolok látták el felszereléssel (Sík, 1934). Az 1921-es megalakulást követően a szervezeti, működési keretek meghatározásával foglalkoztak a vezetők. Több településen alakult cserkészcsapat, ezek közül párat említenék: Tuzla, Eszék, Ogulin, Banja Luka, Belgrád, Celje és Split. A Savez Izvidnika i Planinika statisztikai adatai alapján az 1926-os évben 100 településen működött cserkészcsapat az országban (Nikolić, 1995).

A Savez Izvidnika i Planinika székhelye Belgrádban volt és évente egy alkalommal szervezett taggyűlést a 10 župa (kerület) képviselői számára. Az állami közigazgatás rendszerében lévő területi egységek, azaz a bánságok megegyeztek a 10 župa-val (kerület). A szervezeti egységekben korosztályi csoportokat alakítottak. A legkisebb egysége a cserkészetnek a Savez Izvidnika i Planinika szervezetben az őrök (vod) voltak, amelyet 8 és 12 azonos nemű fiatal alkotott. A legfiatalabb 7 és 11 év közötti fiatal fiúkat vučići (farkaskölyök), a lányokat pedig letice-nek nevezték. A 11 és 17 év közötti fiúcserkészeket izvidnik (felderítő), ezt követően brđanin (hegymászó) nevezték. A 11 és 16 év közötti lányokat planinike (hegymászók) ettől idősebbeket stanarice nevezték. Egyes források a 11 év alatti lánycserkészeket pčelica-nak (méhecske) nevezték (Daljčev, Skautski Priručnik za III. red, 1939). A nem koedukáltan működő őrök alkotják a rajokat: lány raj (kola) és a fiú raj (čete). A rajok alkották a steg-et (cserkészcsapat), amelynek vezetője a starešina steg (csapatparancsnok) és mellette működik még a csapat tanácsa (stegovod uprava) és a vezetőség. A magyar cserkészzel ellentétben a délszláv cserkészetben csapatszinten nem váltak külön a lány és a fiúk cserkészek. A délszláv cserkészetben őrsi és raji szinten nem végeztek tevékenységet koedukáltan, viszont csapatszinten már egy településen egy csapathoz tartoztak, ellentétben a magyar cserkész szervezettel. A cserkészcsapatok alkották a kerületeket (župa), amelynek élén a starešina župa (kerületi parancsnok) župska uprava (kerületi tanács) volt (Gajić, 1932). Fontos kiemelni, hogy főként a tehetősebb anyagi háttérrel

rendelkező fiatalok csatlakoztak a cserkészethez (Martinov & Nežić, 2014). Fontos megemlíteni, hogy a délszláv cserkészetben nem volt külön lánycserkészeket tömörítő cserkészszövetség, mint ahogyan Magyarországon az 1924-ben létrejött a Magyar Cserkészleány Szövetség, amely a Magyar Cserkészszövetség mellett működött.

A cserkészet mellett a Szerb-Horvát-Szlovén Királyságban újrakezdték tevékenységüket a Szokol szervezetek. A mozgalom legfőbb célja a nemzeti egység megteremtése volt, illetve a nemzeti öntudat megerősítése, amelynek első lépcsőfoka az ifjúság ilyen irányba történő nevelése volt. Származásra, nemre, vallásra és korra való tekintet nélkül minden állampolgár fontos volt a mozgalom számára, célja elérésének érdekében. A mozgalom az ifjúság megnyerését követően a társadalom szélesebb fokú testi, lelki és erkölcsi megerősödésére kívánt fókuszálni. Elképzelésük szerint az erős, elkötelezett, egészséges ifjúság, ugyanilyen családokat alkot és az erős családok alkotják az erős nemzet alapját. Az Oktatási Minisztérium már 1919-ben rendeletben kiadta, hogy a „Szokol rendszer” szerint szükséges a testnevelés oktatása az iskolákban. A háborút követően szükség volt edzett, elkötelezett ifjúságnevelésre, ennek egyik módszere a „Szokol rendszer” volt. Sándor király elégedetlen volt a nemzetépítő tevékenységgel a folyamatos társadalmi és nemzetiségek közötti feszültségek miatt, ezért 1929. január 6.-án diktatúrát vezet be. A király a Szokol szervezetben látta azt a lehetőséget, hogy az általa kívánt társadalmi átalakulást a gyakorlatban meg tudja valósítani. A király megszüntette az összes addig működő Szokol szervezetet és egy teljesen új szervezetet alapított a „Zakon o osnivanju Sokola Kraljevine Jugoslavije” törvénnyel 1929-ben. A törvény által létrehozott szervezet állami intézménnyé vált, anyagi és logisztikai támogatást is kapott. Az intézkedéseknek köszönhetően erőteljes növekedés mutatkozott a szokolok létszámában. Míg 1929-ben 443 Szokol társaság működött, 1933-ra ez a szám 2064-re nőtt, 200 218 taggal. Sándor királyt 1934 októberében meggyilkolták, majd Milan Stojadinović került hatalomra, aki a gazdasági fejlődést tűzte ki célul. Tekintettel arra, hogy megváltoztak a célkitűzések, így a Jugoszláviai Szokol Egyesülte már nem volt szükség olyan formában, mint korábban. Az állami támogatás megszűntével tevékenységük csökkent a második világháborúhoz közeledve, és egyre feszültebbé vált a helyzet, és a Jugoszláviai Szokol Egyesületet 1941-ben beszüntették.

A cserkészek és szokolok között két fő különbség következő volt: Elsősorban a cserkészek a tevékenységüket főként a szabadban a természetben végezték és ezáltal sajátították el, fejlesztették készségüket. A Szokol rendszer ezt nem írta elő kizárólag a testnevelésre fókuszált, talán nem volt annyira gyakorlatorientált, mint a cserkészet (Martinov & Nežić, 2014). Meglátásom szerint a második különbség a tagságban volt. Míg a cserkészek

a jómódúbb elit tagjaiból kerültek ki, addig a szokol mozgalomhoz mindenki csatlakozott társadalmi, gazdasági helyzetétől függetlenül. A források alapján elmondható hogy a két szervezet erősen versengett egymással a két világháború közötti időben.

Gergely Ferenc könyvében olvasható, hogy kevés adat áll rendelkezésre a jugoszláv cserkészetről. A forrás értelmében a cserkészlet fejlődésnek indult az 1900 évek elején, de a Szerb-Horvát-Szlovén Királyság megalakulásakor betiltották és ezt követően erősen központosított szervezetet hoztak létre. A szerző kiemeli, hogy a csapatok irányítását már 1-2 százalékos szerb nemzetiségű tagság esetén is a többségi nemzet vezetői vették át. Itt példaként említi Szabadkát, Zentát és Horgost. Szintén olvasható, hogy magyar nemzetiségű személyek cserkésztek más nemzetiségű csapatoknál is, például Óbecsén és Beocsinban. Mindezek fényében az író adatai alapján az erős szerb befolyás miatt a cserkészettől idegenkedett a magyar kisebbség (Gergely, 1989).

1929-től Jugoszláv Királyság Cserkészszövetsége néven működött tovább a szervezet, ezen felül a szervezet vezetői funkcióit mind magas katonai beosztásban lévő személyek vették át. Példaként említeném, hogy az Jugoszláv Királyság Cserkészszövetségének Általános Tanácsának elnöke Milan Nedić tábornok lett (Martinov & Nežić, 2014). Egy másik forrásban olvasható, hogy helyi, azaz csapatszinten nem volt érezhető, hogy az állami vagy politikai fórumok beavatkoztak volna a cserkészmunkába (Hegedűs, 2007).

A Magyar Cserkészszövetség által szervezett IV. cserkész világtalálkozó (jamboree) Gödöllőn került megszervezésre, amelyen a Jugoszláv Királyság Cserkészszövetsége kontingense a IV. áltáborban 52 fővel vett részt. A Jugoszláv Királyság Cserkészszövetsége kontingens parancsnoka Momčilo Gajić volt (MNL OL P. 44/585.1933). A forrás kihangsúlyozza, hogy a megszállt területekről nem érkeztek magyar nemzetiségű cserkészek. Szintén említendő, hogy a zárójelentésben szerepel, hogy az Jugoszláv Királyság Cserkészszövetsége kontingens tagjai zárkóztak voltak és csak az esti tábortüzek alatt váltak nyitottabbá (MNL OL P. 48/657.1933).

A Jugoszláv Királyság Cserkészszövetsége ebben az időszakban több nagyobb résztvevői létszámú tábort szervezett, melynek elsődleges célja az volt, hogy erősítse tagjaiban és az ifjúságban a nemzeti öntudatot és ez által elkötelezettebbé tenni őket (Martinov & Nežić, 2014). A szervezet legmagasabb taglétszáma 1932-ben volt, amikor 10.000 és 12.000 fő közötti tagsággal rendelkezett a Jugoszláv Királyság Cserkészszövetsége (Nikolić, 1995). Egy magyar nyelvű forrás alapján a délszláv cserkészek létszáma 3000 körül volt (Sík, 1934). Egy másik magyar nyelvű forrásban olvasható, hogy 1936-tól hatósági zaklatás és a cserkészlet visszaszorítása jellemezte Jugoszláviát. Szintén olvasható, hogy,

mivel a Szokol egyesületek részesültek előnyben, kevés anyagi támogatásban részesült a cserkészszövetség. Évszámot nem ír a forrás, de a tagság létszámát 4000 főre teszi az országban (Gergely, 1989). Kiemelném, hogy a szövetség működési költségeit szűkös állami támogatásokból oldotta meg, gyakran rendőri ellenőrzés mellett (Nikolić, 1995). Gergely Ferenc írásában olvasható, hogy főként a kisebbségi fiatalok, azon belül is a magyar nemzetiségűek cserkészkedtek főként Szabadkán, Kúlán, Zomborban, Zentán, Újvidéken és Bajmokon. Ezeken a településeken erősödtek meg a magyar nemzetiségű cserkészcsapatok (Gergely, 1989).

1940-ben Jugoszláv Királyság Cserkészszövetségéből több cserkészkerület kivált és megalapították a Horvát Cserkészszövetséget. Ezt követő évben 1941-ben alakul meg a Srpski Savez izvidnika i planinika (Szerb Hegymászó és Felderítő Szövetség). A második világháború alatt Jugoszláviában minden társadalmi szervezet, köztük az „izvidnikek” is szüneteltették tevékenységüket (Nikolić, 1995).

A vajdasági magyar cserkészzet kezdetei

Ahogy már említettem, Nagybecskerekén Králik László fordításában jelent meg magyar nyelven a Cserkészzet Fiúknak című kiadvány. Sík Sándor a magyar cserkészpedagógia atyja Králik Lászlót a cserkészzet apostolának nevezi. Délvidéken és az Osztrák Magyar Monarchiában nem keltette fel a nagyközönség figyelmét Králik László publikációja (Ilyés, 2004). Naplójában a következőképpen gondol vissza Králik László: *„Mikor az én értekezésem megjelent kezdetben csak nagyon kevesen méltatták figyelmükre. Én azonban nem búsultam ezen; tudtam, hogy a közeljövőben majd eljön az én időm, amikor ezt az ügyet többé nem lehet lekicsinyelni és fitymálni.”* (Bövíz, 2004, old.: 156.) Králik László munkássága a mai napig nincs méltó módon bemutatva, nagyságához képest elfeledett alakja a magyar cserkészzetnek.

A Nagybecskereki cserkészszázad zászlóján kívül nincs írásos vagy tárgyi bizonyíték, hogy 1923-at megelőzően volt e cserkésztevékenység Vajdaságban. Vajdaság területén elsőként Zomborban alakult 1923-ban egyes nemzetiségű (magyar nemzetiségű tagokkal is) cserkészcsapat, vezetője Đorđe Daljčev (Daljčsev György) volt. Ezt erősíti meg Sík Sándor 1934-es kiadványa is, amelyben olvashatjuk, hogy a mozgalom már országos szinten jelen volt 1914-ben a háború kitörésekor. A felsorolásban olvashatóak felvidéki, parciumi és kárpátaljai városok nevei is, de Délvidéket vagy ezen a területen található települést egyáltalán nem említ (Sík, 1934).

A Savez Izvidnika i Planinika szervezetet a cserkészkerületek alkották, amelyek megalakulási sorrendjére vonatkozóan nincs pontos adat, vagy a forrásokban eltérő információk szerepelnek. Egy 1936-os kiadvány értelmében 10 cserkészkerület van, ezek közül az egyik a Dunavska župa (Dunai vagy Dunabánsági cserkészkerület), amely magába foglalja Vajdaság területét is (Daljčev, 1939). Dr. Vajda József visszaemlékezésében pontosabb területi meghatározás olvasható, melynek értelmében a Dunabánsági Cserkészkerületet a bácskai, bánáti, a szerémségi és az észak sumadiai területeken működő csapatok alkották (Hegedűs, Északbácskai magyar cserkészlet (Az újraindulás évei) 1993-2006, 2007). A Dunabánsági Cserkészkerületet 1925-ben hozták létre központja Zemun volt, majd Zomborba költözött a székhelye (Daljčev, Skautski Priručnik za III. red, 1939). A kerület élére Daljčev Györgyöt nevezték ki. Gergely Ferenc írásában található, hogy a Dunabánsági Cserkészkerület gyors fejlődésnek indult az 1930-as évek elején. A kerület megszervezte első nagytáborát 1933-ban és a szövetség átszervezésében, új szabályzatainak kialakításában is kivette aktívan a részét. Kiemelendő a forrásból, hogy a jugoszláviai cserkészek túlnyomó többsége a Dunabánsági cserkészkerületben tevékenykedett (Gergely, 1989). A Jugoszláv Királyi Cserkészszövetség 1935-ben tartott országos gyűlés anyagában olvasható, hogy a Szövetség munkájában nem vesznek részt nagy számban a pedagógusok. Összehasonlításképpen a környező országokban működő cserkészszövetségekben aktív pedagógusok számától jóval alacsonyabb a számarányuk a Jugoszláv Királyságban. A cserkész tagság nagyjából iskoláskorú diákok alkotják. Az írás utolsó megállapítása, hogy cserkészlet a falvakban nem tud kialakulni (Cservenák, 2004).

A Jugoszláv Királyi Cserkészszövetség hivatalos cserkészújságának a Skautski Glasnik volt (Cserkész Hírmondó) 1937-től újság formában jelenik meg, előtte közlönyként havonta jelent meg (Cservenák, 2004). Pár példánya fennmaradt a Jugoslovenski Skaut (Jugoszláv cserkész) című újságnak, amely az újvidéki Matica Srpska intézményben lelhető fel. Megjelenésére vonatkozóan szerény adatok állnak rendelkezésre.

Vajdasági magyar cserkészcsapatok 1923 és 1941 között

Az első világháborút követően Európában több teljesen új állam jött létre ezek közül az egyik a Szerb-Horvát-Szlovén Királyság. A fejlődésbeli különbségek jelentősek voltak az országban, mivel a délszláv államhoz került területek korábban eltérő történelmi tájhoz, régióhoz tartoztak. A területeken jelentős eltérések mutatkoztak a gazdasági teljesítményben és szerkezetben. Az oktatásban, az oktatás hagyományában és az iskoláztatás színvonalában is nagy eltérések voltak a korábbi Habsburg Birodalomhoz tartozó régiók és az ország többi

területe között. Példaként emelném ki, hogy a vajdasági elemi iskolák száma a lakosság létszámához viszonyítva kétszerese volt a szerbiainak (Bíró, 2010).

A délvidéki magyarság életében a két világháború közötti időszakban folyamatos volt az iskolakérdés, főként az 1922. szeptember 30.-án hatályba lépett 14.449. számú a „Diákok etnikai hovatartozását felülvizsgáló” rendelet, amely „névvegyelemzés” vált közzismertté. Pribicevics Stvetozar közoktatásügyi miniszter az anyanyelvi iskoláztatás terén hozott rendeletével megnehezítette az anyanyelvi oktatás igénybevételét. A rendelet értelmében az iskolába iratkozó diák családnéve alapján dönthető el, hogy ki milyen nemzetiségű és ennek alapján kerülhet be oktatási intézménybe. A rendelet következményeként magyar nemzetiségű diákok ezrei kényszerültek államnyelvű iskolába iratkozni. A korszakra jellemző volt a magyar nyelvű tanítók hiánya az elbocsátások, a Magyarországra való költözés és a tanárok távoli iskolákba történő elhelyezésével (Hornyák, 2020).

A diktatúra bevezetését követően 1929-ben újabb szabályozás értelmében 1929. március 31.-ei rendelet értelmében az oktatási minisztérium feladatköre a következő volt: a közoktatás és a kulturális-tudományos egyesületek felügyelete (Bíró, 2010). A húszas évek végén, Vajdaság területén 101 magyar egyesület működött, amely a rossz körülmények, állandó zaklatások mellett viszonylag magas szám. Viszonyításképpen a Trianoni békeszerződés előtt Vajdaság területén több mint 200 magyar egyesület működött (Domonkos, 1992).

Vajdaság több településen alakultak cserkészcsapatok 1923 és 1941 közötti időszakban, jelenlegi kutatási adatok alapján elsőként 1923-ban Zomborban. Következő évben, 1924-ben Franjo Buzetski (Buzetzky Ferenc) vezetésével alakult meg a felnőtt férfiakat tömörítő cserkészcsapat Szabadkán. Mind a zombori, mind a szabadkai cserkészek 1923 és 1941 közötti tevékenységére vonatkozóan nagyon szerény forrás áll jelenleg rendelkezésünkre. A Szerb-Horvát-Szlovén királyságban az állam anyagi támogatását élvezve a Szokol Egyesület erőteljes toborzásba kezdett a fiatalok körében, amelynek célja volt, hogy délszláv szellemben, öntudatban erősítse meg a többségi és kisebbségi nemzet fiataljait. Ennek ellensúlyozásaként alakult a szabadkai cserkészcsapat, amelynek szellemi vezetője Buzetzky Ferenc volt. A csapat komoly anyagi nehézségekkel küzdött, mivel minden állami támogatás a Szokol Egyesületekhez folyt, így magánemberek adományaiból szerezték be a csapatfelszerelést a tagok számára. A szabadkai csapat támogatói a következő személyek voltak: Tolnay János, Kezes Péter, Papp Gyula és Horváczky Péter. A megfelelő felszerelés megléte után kezdetét vette a szellemi munka is. A csapat tevékenységét szerényen mutatja be a forrás, annak értelmében főként adománygyűjtéseket szerveztek,

illetve vagyontalan fiatalok számára szerveztek nyaralási lehetőségeket (Schäffer, 1941). A szövegben szerepel, hogy „*a felnőttek cserkészcsapatának működése útmutatásul szolgált az ifjúságnak, a példaadó munkásság az ifjúságnál követésre talált és rövid idő alatt a legnemesebb emberszeretet szellemében működött a csapat.*” (Schäffer, 1941, old.: 109.) A forrás további részében olvasható, hogy a Délvidék visszacsatolását követően megalakult az ifjúságot tömörítő cserkészcsapat is az állami fiúgimnáziumban 1941 (Schäffer, 1941). A csapat a délszláv cserkészszervezet kötelékében működött. Erre olyan adatok utalnak, hogy Franjo Buzetzký rendszeres előfizetője volt a szerb nyelvű Skautski Glasniknak (Cserkész Hírmondó) illetve egy másik forrás említi, hogy Franjo Buzetzký (Buzetzký Ferenc) törzstiszt szemlét tartott 1937. május 20.-án a topolyai csapatnál (Cservenák, 2004).

Kanizsán 1927-ben alakult cserkészcsapat, amely a Dunai Cserkészkerülethez tartozott. Az 1927-ben alakult kanizsai csapat 10 éves jubileumi ünnepségére 1937-ben került sor, amely szentmisével vette kezdetét, majd Horváth J. csapatparancsnok üdvözölte a résztvevőket a csapatotthonban. A csapatparancsnok kihangsúlyozta a csapat alapításának kezdeti nehézségeit, valamint a keresztény értékek fontosságát a cserkészletben. Az esemény záróakkordjaként a csapat cserkésztanácsának elnöke Dr. Bata a kiváló csapatmunka elismeréseként zászlót adományozott a csapatnak (Daljčev, 1927-1937, 1938). A jubileumi ünnepségen a topolyai cserkészcsapat tagjai is részt vettek 1937. július 8.-án a topolyai csapatnapló alapján (Cservenák, 2004). A levéltári kutatások alatt egy érdekes mozzanatra leltem a kanizsai csapattal kapcsolatban. Vinczer Nándor későbbi csapatparancsnok 1933. július 25.-én a kérelmet adott be, amelyben igazolványt kér, hogy kiutazhasson a gödöllői jamboreera és, hogy igénybe tudja venni az ehhez kapcsolódó utazási kedvezményt. A kérelemben az 1933. májusi személyes találkozóra hivatkozik, amelyen részt vett Magyarországon és a Magyar Cserkészszövetség vezetőivel egyeztetett a téma kapcsán (MNL OL P. 44.376/1933). Arra vonatkozóan nincs írásos forrás, hogy végül Vinczer Nándor eljutott-e gödöllői jamboreera vagy sem. Vinczer Nándor leszármazottai úgy tudják, hogy édesapjuk nem vett részt a nemzetközi cserkész világtalálkozón egyedül az általam küldött dokumentumok utalnak erre (Vinczer Péter közlése). Dr. Vajda József visszaemlékezésében olvasható, hogy a kanizsai csapat az 1920-as években alakult, amelynek alapítói a zágrábi egyetemen tanuló diákok voltak. Kezdetekben a tagság többsége a polgári iskola és a iparostanonc növendékek voltak. Ez az idő előrehaladtával sem változott. Olvasható a csapat hivatalos neve is, amely csak szerb nyelven szerepelt a csapatzászlón, ez a következő volt: *Steg Skauta Stare Kanjiže* (Kanizsai Cserkészcsapat, saját fordítás). A cserkészcsapathoz vallástól, nemtől és nemzetiségtől függetlenül bárki

csatlakozhatott. Dr. Vajda József kiemeli, hogy voltak szerb nemzetiségű és zsidó vallású tagok is, ám mindenki folyékonyan beszélt magyarul, minden program magyar nyelven zajlott. Egyedül az alaki kiképzés történt szerb nyelven, mivel a vezényszavakat mindkét nyelven szükséges volt ismerni. A Jugoszláv Cserkészszövetség országos vezetésétől a cserkészcsapatok szerb nyelven kapták meg a tananyagot, de a kanizsai csapat a magyarországi cserkész szakkönyvek segítségével sajátította el a cserkészstudást. A kanizsai csapatban a vezetők nagy hangsúlyt fektettek a cserkészlet nemzetköziségének hangsúlyozására (Hegedűs, 2007).

Jelen kutatási adatok alapján a Zomborban megszervezett II. Sabor Skauta Dunavske župe táborban 1934. június 15 és 18 között részt vettek. A tábor legfiatalabb résztvevője az 5 hónapos Vinczer Ferenc volt, akit édesapja Vinczer Nándor a kanizsai cserkészcsapat parancsnoka vitt magával az eseményre (Vinczer Péter közlése).

Bajmokon 1927-ben Elgetz Dezső és Richter Mátyás kezdeményezésével indult meg a cserkészmunka, majd 1928-ban hivatalosan is megalakult a Steg Skauta Bajmok (Bajmoki cserkészcsapat). A Savez Izvidnika i Planinika kötelékében működött a bajmoki cserkészcsapat, a szervezet egyenruháját, jelvényeit viselték, cserkészigazolvánnyal rendelkeztek és gyakran tettek látogatást a környékbeli cserkészcsapatoknál. A csapattagok vezetőképzésben is részt vettek, hogy saját cserkészstudásukat mélyítsék és legyen lehetőségük más településeken élő cserkészekkel szorosabb kapcsolatot kialakítani. A csapat tevékenységének kezdetben a Richter majd az Elgetz ház adott otthont. 1930-ban az akkori ipartestület épületébe folytatta a csapat a cserkészmunkát, és amely cserkészotthonként funkcionált az épület egészen 1944-ig. A bajmoki csapat nagytábora 1932. május 1. és 5. között került megrendezésre, amely vélhetően az 1933-as nemzetközi gödöllői cserkész jamboree-ra felkészítő alkalma volt (Mojzes, 2005).

A topolyai cserkészcsapat 1927. október 27.-én alakult a topolyai polgári iskola igazgatójának Miloš L. Maksimović vezetésével. A csapat neve Zrínyi Péter Cserkészcsapat, hivatalosan szerb nyelven Steg Skauta „Petra Zrinjskog” Bačka Topola. A topolyai csapat kezdeti tevékenysége nincs dokumentálva, csapatnaplót csak 1935-ben kezdték el vezetni szerb nyelven. A csapat vezetőinek névsora az alakulástól számítva rendelkezésünkre áll a csapatnaplóban. A feljegyzések alapján elmondható, hogy a topolyai csapat tagjai főként magyar nemzetiségűek voltak, de tagosodtak szerb, horvát nemzetiségűek és zsidó vallású személyek is. 1937-ben két csapattag vett részt a Zomborban tartott vezetőképzésen, a csapat létszáma ebben az évben 61 fő volt. A naplóból kiderül, hogy egy lány őrs is működött a csapatban 6 taggal 1937-ben. Franjo Buzetky (Buzetky Ferenc) megyei törzstiszt megyei

szemlét tartott a topolyai csapatnál, ahol az egyenruhában és a szakaszkönyvek vezetésében is talált hiányosságokat a szemle folyamán (Cservenák, 2004).

A fentebb leírtak alapján már tudjuk, hogy a Dunabánsági Cserkészkerületben volt a jugoszláviai cserkészek zöme. Gergely Ferenc írásából két érdekes mozzanatot emelnék ki. Elsőként, hogy több haladó szellemiségű szerb nemzetiségű cserkészvezető tiszteletben tartotta a negyedik cserkésztestvényt (A cserkész minden cserkészt testvérének tekint). Ennek a szellemében közösen dolgoztak együtt a magyar nemzetiségű cserkésztestvérekkel. Több magyar cserkészvezető aktívan tartotta a kapcsolatot Budapesttel és a Magyar Cserkészszövetséggel a korszakban. A hivatalos jegyzőkönyvekben nem szerepelt, de saját anyanyelvüket használták a magyar cserkészek és minden csapat különféle módon erőfeszítéseket tett magyar jellegének megőrzése céljából (Gergely, 1989).

Délvidéki magyar cserkészcsapatok integrálása 1941 és 1944 között

A visszacsatolt délvidéki területeket az Országos Intéző Bizottság határozta értelmében 1941-ben a VII. pécsi cserkészkerülethez kapcsolta a Magyar Cserkészszövetség (MNL OL P. 96.26/1941.). Elsőként igazolt délvidéki cserkészcsapatok a következők voltak: 107.sz. topolyai Zrinyi, 131.sz. szabadkai Török Bálint, 578.sz. bajmoki gróf Zrinyi Miklós, 587.sz. újvidéki Bercsényi, 589.sz. zombori Schweidel József, 600.sz. szabadkai Török Bálint, 622.sz. zentai Szent István cserkészcsapat (MNL OL P. 99.185/1941.). Fontos megjegyezni, hogy a forrásban nem csak a délvidéki, de az ugyanabban az időben igazolt erdélyi cserkészcsapatok jegyzéke is olvasható. Érdekesség, hogy 7 délvidéki és 55 darab erdélyi cserkészcsapat megléte volt igazolva a forrás alapján.

Az 1941-es VII. pécsi cserkészkerület éves jelentésében több fontos információ is bemutatásra kerül a délvidéki csapatokról. A jelentés alapján elmondható, hogy egyes nemzetiségű cserkészcsapatok (erős magyar rajokkal) működtek Szabadkán, Kulán, Zomborban, Bajmokon, Újvidéken, Topolyán és Cservenka községben a két világháború között. A visszacsatolást követően a bácskai területek zökkenőmentesen és gyorsléptékben integrálódtak a pécsi cserkészkerülethez, számukra ideiglenes cserkész és csapatigazolásokat adott a kerület (MNLOL. P. 99.168/1941.). Arra vonatkozóan sajnos nincsen adat, hogy a nem magyar nemzetiségű cserkészek hogyan kapcsolódtak be a kerület munkájába, amennyiben bekapcsolódtak.

A pécsi kerületi vezetők két csapat kivételével az összes igazolt délvidéki csapatot meglátogatták és szorosabb kapcsolat kialakítását kezdeményezték, ezen felül pedig

csapatokat szerveztek Magyarakanizsán, Óbecsén, Péterrévén és a szabadkai-, zentai-, és zombori gimnáziumokban. A forrásban olvasható, hogy a délvidéki cserkészvezetők többsége iparos vagy kereskedő volt és az országos szintű vezetőképző táborokat teljesítették. A csapatoknak lány tagjai is voltak, tehát koedukáltan folyt a cserkészmunka (MNLOL. P. 99.168/1941.).

A Magyar Cserkészszövetség központi vezetősége aktívan támogatta a visszacsatolt területek cserkészcsapatait és a cserkészkezdeményezéseket. Demédy 1942 februárjában a következőket írta az újvidéki cserkészvezetőknek: *„A szövetség súlyt helyez arra, hogy nemzetiségi vidéken, különösen pedig az újonnan visszafoglalt délvidéki területen minél több magyar cserkészcsapat alakuljon, hogy a cserkésznevelés útján is terjesszük a magyar nemzeti öntudat szellemét a visszacsatolt területek magyar ifjúsága között.”* (Gergely, 1989, old.: 339.)

A Magyar Cserkészszövetség szervezeti szintjén változás következett be, mivel Horthy Miklós kormányzó 1942. március 11.-én kisbarnaki Farkas Ferencet nevezte ki főcserkésszé az 1690/1942. M.E. sz. rendelettel. Az új főcserkész a Magyar Cserkészszövetség Magyar Cserkész Mozgalommá való átszervezését kezdte meg (Marosvári, 1988). Éry Emilt 1942. augusztus 5.-én az Országos Főcserkész országos cserkészparancsnoknak nevezte ki, amelynek következtében számos személyi és szervezeti változás történt a mozgalomban. A kerületi átrendezések tekintetében ki kell emelni, hogy Bács-Bodrog vármegye területén működő cserkészcsapatokat az V. (szegedi) cserkészkerülethez kapcsolták (MCSOP, 1942. szeptember). A kerületi átrendezés által Bács-Bodrog vármegye cserkészeit is bevonták a kerületi vezetésbe, hogy ezzel is erősítsék a kapcsolatot a frissen bekapcsolódott területek cserkészeivel. Buzetzy Ferencet a kerületi fegyelmi bíróság tagjává választották (MCSOK, 1941. szeptember), a cserkésztanács tagjává vált Dalycsev György, Eszes Ferenc, Rösler Kamil és Kuluncsich Andor (MNL OL P. 117.52/1944.). Az újvidéki származású dr. Hegedűs László 1943-ban vált a Cserkész Országos Nagytanács tagjává (OFP, 1943.január). Az 1943-as évben a cserkészkerületek területi beosztásában változás történt, ennek értelmében az V. szegedi cserkészkerülethez tartozott Hódmezővásárhely-, Szeged-, Baja-, Szabadka-, Zombor-, Újvidék törvényhatósági városok és Békés, Csongrád, Arad-Torontál-Csanád és Bács-Bodrog vármegyék (OFP, 1943. november).

A csapatok alakításában és újraalakításában, toborzásban aktívan segédkezett a Délvidéki Magyar Kultúrszövetség. A frissen kinevezett főcserkész Kisbarnaki Farkas Ferenc látogatást tett Délvidéken 1943. május 8 és 10 között. A látogatás célja volt, hogy megismerje

a délvidéki cserkészek helyzetét és a vezetőket, felmérje milyen eszközökkel és ingatlanokkal rendelkeznek (Gergely, 1989). A Főcserkész és kísérete a szabadkai cserkészcsapatok (600.sz. Hadik András, 678. Hunyadi János, 131. sz. Török Bálint) gyakorlati bemutatóját tekintette meg majd kerületi tiszti gyűlésen vett részt 120 vajdasági vezető társaságában. A cserkészvezetőkkel való találkozás és egyeztetés mellett Szabadka város főispánjánál, a polgármesternél az érseki biztosnál és a gimnázium igazgatójával is tárgyalást folytatott a delegáció. Az Újvidéken való tartózkodás alatt a cserkész vízitelep lehetséges helyszínét tekintették meg és egyeztettek a polgármesterrel is (MCSOP, 1943. június).

A Magyar Cserkész újságban, egy teljes cikkben részletesen írnak a 4000 km-es körútról, amelynek keretében az alföldi, a bácskai és az erdélyi cserkészeket látogatta meg a Főcserkész Úr . A látogatás alkalmával a cserkészek mind Magyarokanizsán, mind Bajmokon beszámoltak a főcserkésznek harci cselekményeikről is. A bajmoki cserkészotthon a háború ideje alatt elsősegélynyújtó központtá alakult, ahol 60 sérült katonát is ápoltak (Magyar Cserkész, 1943. június 15.). A bajmoki csapat egyik alapító tagja, Erdélyi Zoltán által a VII. Cserkészkerületnek írt levelében is olvashatjuk, hogy 1941 áprilisában a honvédek bevonulásakor elsősegélyesként tevékenykedett a cserkészotthonban felállított kórházban és számos sebesültnek segített (MNL OL P. 113/1942.).

Az igazolt csapatok minden esetben csapatszámot kaptak illetve az igazolás mellett megnevezték a szervezőtestületet is, amelynek kezdeményezésére és támogatásával alakult meg a csapat. A szervezőtestület lényegében fenntartótestületként is szolgált a cserkészcsapat életében.

A források alapján a következő sorrendben lettek igazolva a cserkészcsapatok a szervezőtestületekkel együtt a második világháború alatt:

- 1) 1941. június 1-én a Topolyai Magyar Királyi Állami Polgári Fiúiskola szervezőtestülettel a 107-es számú topolyai gróf Zrínyi Miklós cserkészcsapatot igazolta (MCSOK, 1941. június)
- 2) 1941. június 25-én igazolták 131.sz. Török Bálint névvel, a szabadkai Katolikus Kör intézménnyel, mint mögöttes szervvel. Csapatparancsnok Buzetzký Ferenc tj.(MCSOK, 1941.szeptember) A szervezőbizottság a szabadkai Városi Parancsnokságnak kérelmezte, hogy 1941. augusztus 10-én a szabadkai városháza közgyűlési termében szervezze meg férfi rajának alakuló gyűlését (IAS F:60 P 14504/1941.). Az eseményre részvételi szándékukat jelezték az alábbi cserkészvezetők: a pécsi és szegedi kerületek képviselői és a kecskeméti Petur cs.cs. tagjai (IAS F:60 P 14504/1941.).

- 3) 1941. július 16.-án ideiglenes munka engedélye a zentai cserkészeknek a Magyar Királyi Állami Gimnáziumban (Veress, 1942).1942-es iskolai értesítőben már 628. számú Botond cserkészcsapat nevet viseli (Gallé, 1943).
- 4) 1941. július 18.-án az 578.sz. Gróf Zrínyi Miklós cserkészcsapatot Bajmokon a a bajmoki római katolikus Egyházközség szervezőtestülettel.
- 5) 1941. július 18.-án a 587. sz. Bercsényi cserkészcsapatot Újvidéken az újvidéki Katolikus Olvasóköri szervezőtestülettel (MCSOK, 1941. szeptember),
- 6) 1941 őszén az 589. sz. Schweidel József cserkészcsapatot Zomborban, a Zombori Magyar Közművelődési Egyesület szervezőtestülettel.
- 7) 1941 őszén a 600. sz. Hadik András cserkészcsapatot a szabadkai Magyar Királyi Állami Gimnázium szervező testülettel.
- 8) 1941. szeptember 29.-én a 622. sz. Szent István névvel cserkészcsapatot a Zentai Katolikus Ifjúsági Egyesület szervezőtestülettel (MCSOK, 1941. október).
- 9) 1942. május 4-én 644.sz. Hunyadi János cserkészcsapat Kanizsán, melynek a Magyar Kanizsai római katolikus egyházközség a szervezőtestülettel
- 10) 1942. július 1-én a 649.sz. csatornaépítő Kiss József cserkészcsapat Kúlán, a Délvidéki Magyar Közművelődési Szövetség szervezőtestülettel (MCSOP, 1942. szeptember).
- 11) 1942. augusztus 10-én 670.sz. Tomori Pál cserkészcsapat Titelen, a Titeli Levente Egyesület szervezőtestülettel.
- 12) 1942. szeptember 14-én a 678.sz. Hunyadi János cserkészcsapat Szabadkán, szervezőtestülete a szabadkai Magyar Királyi Állami Polgári Fiúiskola volt (MCSOP, 1942. október).
- 13) 1942. október 19-én a 690.sz. Kapisztrán cserkészcsapat Újvidéken a Magyar Királyi Állami Polgári Fiúiskola szervezőtestülettel (MCSOP, 1942. november)
- 14) 1943. március 27-én a 747.sz. Kalazancius cserkészcsapat Szabadkán, amelynek a Kegyesrendiek vezetése alatt álló piarista gimnázium volt a szervezőtestülete (Fábián, 2002).
- 15) 1943. május 19-én 731.sz. Pázmány cserkészcsapat Óbecsén, a Magyar Királyi ÁllamiGimnázium szervezőtestülettel, (ideiglenes működési engedély)
- 16) 1943. május 19-én a 732. sz. Hunyadi cserkészcsapat Újvidéken a Magyar Állami Ipari iskola szervezőtestülettel,
- 17) 1943. május 19-én a 733.sz. Hollós Mátyás cserkészcsapat Zomborban a Magyar KirályiÁllami Gimnázium szervezőtestülettel (MCSOP, 1943. június),

- 18) 1943. június 25-én a 737.sz. számú Horthy István cserkészcsapat Újvidéken a Magyar Királyi Állami Gimnázium szervezőtestülettel,
- 19) 1943. június 25.-én a 738. sz. Szent László király cserkészcsapat a hódási Állami Polgári Fiú és Lányiskola szervezőtestülettel (MCSOP, 1943. július),
- 20) 1944. január 7.-én a 744.sz. Kálvin János cserkészcsapat Pacséron a Pacséri Egyházközség szervezető testülettel. (ideiglenes működési engedély)(MCSOP, 1944. február.)

A fiúcserkészeten kívül Vajdaságban lányok is cserkésztek, vagy külön csapatban vagy koedukáltan. A Buzetzy Ferencné által vezetett 264. számú Erzsébet királyné cserkészcsapatról áll rendelkezésünkre a legtöbb információ a korabeli sajtóanyagokból.

A Délvidéki Magyarság napilap 1941.szeptember 21. számában közölték, hogy Szabadkán újból megalakul, átszervezeten a leánycserkészcsapat (Délvidéki Magyarság, 1941.09.21.). Arra vonatkozóan nem áll rendelkezésünkre jelenleg semmilyen írásos forrás, amely a szabadkai leánycserkészcsapat működését igazolná a két világháború közötti időszakban. Az átszervezés és újraalakulás megfogalmazásából vélelmezhetjük, hogy létezett valamilyen jellegű leánycserkész közösség, de ez további kutatást igényel.

1941.szeptember. 28.-án ünnepélyes keretek között megalakult a szabadkai 264. számú Erzsébet Királyné leány cserkészcsapat, amelyen az Magyar Országos Leánycserkészszövetség elnöknője Lindenmeyer Antónia is részt vett illetve a szegedi 82.számú Zrínyi Ilona cserkészcsapat tagjai. A magyar himnusz eléneklése után a szabadkai cserkészlányok fogadalmat tettek Lindenmeyer Antónia elnöknő előtt. Az eseményen részt vevők úgy határoztak, hogy táviratot küldenek Anna hercegasszonyhoz a leánycserkészeti fővédnöknőjéhez (Délvidéki Magyarság, 1941.09.30.).

Írásos forrás nem áll rendelkezésünkre, viszont interjúalanyom Sándor Lajos közlése alapján Szabadkán megalakult a református ifjúság számára a Körösi Csoma Sándor cserkészcsapat. Sándor Lajos 1927-ben született és már fiatalkorában 1933-ban bekapcsolódott a cserkészmunkába. Református vallású volt, ezáltal került kapcsolatba a református cserkészcsapattal. A csapat parancsnoka dr. Tóth Kálmán budapesti hitoktató volt, az ő kezdeményezésére alakult a csapat Szabadkán (Sándor Lajos közlése). További három cserkészcsapatról van jelen kutatások alapján említés, egyelőre hiányos információkkal. Az egyik a 300. számú szabadkai leánycserkészcsapat amelyről Cserkészlányok lapjában egy cikk említi ezt a cserkészközösséget (Cserkészlányok Lapja, 1944.05.10.). A riportalanyom Molnár Károly szerint újvidéken is működött a 268. számú Rozgonyi Cicelle leánycserkészcsapat (Molnár Károly közlése).

Röviden kerül csak ismertetésre a cserkésztevékenység a szabadkai M. Kir. Állami kisdédóvönőképző-intézetben Németh Erzsébet vezetésével 1942-ben az iskolai értesítőben (Daday Lászlóné, 1943).

Délvidéki cserkésztáborok 1941 és 1944 között

A Magyar Cserkészszövetség 1940-ben elfogadott táborozási szabályzata alapján minden csapatnak évente kellett táboroznia és minden évben másik helyszínen lehetett tábort verni. Csak a vezetőképző táborok esetében volt megengedett, hogy azonos helyen kerüljön megszervezésre minden évben. Magyarországon külön működtek fiú és lány csapatok, külön szövetség tömörítette őket a közös táborozás nem volt megengedett. Annyira szigorúan vették ezt a szabályt, hogy nők egy férfi táborban semmilyen minőségben sem vehettek részt, mert az a tábor azonnali feloszlatásával járt. A szabályzat értelmében elvárás volt, hogy a természetben táborozzanak és minden tevékenységet saját maguk oldjanak meg szakácsot sem volt szabad felfogadniuk. A vajdasági területek nagyon vonzóak voltak a magyarországi cserkészek számára. A Magyar Cserkészszövetség vezetősége hangsúlyozta annak fontosságát, hogy a visszacsatolt területeken minél több tábort szervezzenek a magyarországi cserkészek (MNL OL P. 103/59.1942.).

A források alapján annak érdekében, hogy a magyar cserkészzel és annak céljaival, szellemiségével megismerkedjenek a vajdasági cserkészvezetők, egy a sajtóban megjelent cikkben olvashatunk a Bezerédy-Parkban tartott átképző táborról. Az ötnapos átképző táborban 123 vajdasági cserkész érkezett a következő településekről: Szabadka, Zombor, Újvidék, Zenta, Óbecse, Bajmok, Kúla és Topolya. Nem csak az előadásokban, hanem az eszközök, külsőségek és a szimbólumok tekintetében is megjelentek az cserkészlet értékei. Erre példaként a következő mondat szolgál: *„Köröskörül hatalmas sátrak, közepén az árbo c amelyen nemzetiszínű zászlót lobogtat a tó felől fújdogáló hűs szellő. A tábor egyik csendes zugában fából összeácsolt hatalmas kereszt jelzi, hogy a tábor lakói Krisztusi szellemben dolgoznak.”* (Délvidéki Magyarság. 1941.08.12., old: 4.). A „mintatáborban” dr. Hermnann János pécsi cserkészvezető táborparancsnok vezetésével a helyi vezetők elsajátították a magyar cserkészlet szabályait és megismerkedtek annak hagyományaival, eszméjével, hogy hazatérve csapataikhoz gyakorolni tudják a táborban megszerzett tudást és egységes magyar cserkészlet valósuljon meg (Délvidéki Magyarság, 1941.08.12.).

Két csapattábort emelnék ki, amelyek példaként szolgálnak, hogy magyarországi cserkészek táboroztak a Vajdaságban. Az első a 44. számú gödöllői Rákóczi cserkészcsapat,

amely Monostorszegen táborozott 1942-ben. A tábori jelentésben olvasható, hogy a Monostorszeg háromnyelvű, mind a magyar mind a szerb nyelvű helyi lakosokkal jó kapcsolatokat alakítottak ki. A 28. számú pestszenterzsébeti Szent István cserkészcsapat Apatin mellett táborozott 1942 augusztusában, amelyben említik, hogy a helyi svábok és magyarok nagyon kedvesek voltak (MNL OL P. 103/59.1942.). Kiemelném, hogy a beregszászi Esze Tamás cserkészcsapat 1942-ben a topolyai tó melletti Geyer-szálláson táborozott, ahol találkozott a 107. számú topolyai Zrínyi Miklós cserkészcsapat tagjaival is (Cservenák, 2004). A vajdasági csapatok is évente szerveztek csapattábort és alkalmanként Magyarországon vagy Erdélyben is táboroztak.

A háborús helyzet és az anyagi nehézségek ellenére a 628. számú zentai Botond cserkészcsapat tagjai 1943 nyarán az erdélyi Csúcsán táboroztak (Simon, 1944). A topolyai cserkészcsapat szintén Erdélyben Tusnádfürdő melletti Solyomkó közelében vert tábort 1943. július 24 és augusztus 7. között (Cservenák, 2004). A zombori 733. számú Hollós Mátyás cserkészcsapattagjai 1943-ban 32 fővel a Vörösmart melletti mogyorósi erdőben szerveztek tábort (Magassy, 1944). A 678. számú szabadkai Hunyadi János cserkészcsapat a Bezerédy Parkban táborozott 1944. július 25 és augusztus 4 között (IAS F:60 V.33363.).Előfordult, hogy magyarországi és délvidéki cserkészek közösen táboroztak, ennek példája a szabadkai 744. számú Kalazancius cserkészcsapat, a szegedi 82. számú Zrínyi Miklós és a kecskeméti 118. számú Turán cserkészcsapat közös táborozása 1944. július 3-17 között a radonováci erdőben. Mindhárom csapat a piarista gimnáziumokban működött, innen eredeztethető a kapcsolat. A közös táborozáson 160 cserkész vett részt körülbelül, 90 fő Szegedről, 25 fő Szabadkáról és a többi pedig Kecskemétről. A szabadkai 600. számú Hadik András cserkészcsapatnak nem volt tábori felszerelése, így a szegedi 82. számú Zrínyi Miklós cserkészcsapat táborozási felszerelését használták (MNL OL. P 117.123/1944.)

A táborozások meghatározó részét tették ki a délvidéki székely telepek határában szerveezett táborok, amelyeket a Magyar Királyi Honvédezerkar Szállásmesteri Hivatalának felszólítására szervezett meg a Magyar Cserkészszövetség 1941, 1942 és 1943-ban. A táborok célja volt, hogy a betelepített székelyekkel szorosabb kapcsolatot építsenek ki a cserkészek, illetve, hogy segítsék őket a beilleszkedésben és a háztáji munkákban (MCSOK. 1941.szeptember). Részletes adatok állnak rendelkezésünkre, melynek értelmében 1941-ben két külön időpontban (július 19 és augusztus 2. között illetve augusztus 2 és 16 között) került megrendezésre több tábor Bácsistensegits, Hadikvára, Hadikújfalva, Bácsbadikfalva és Istenáldásfalva telepek mellett. Ezen táborozások összlétszáma 500 fő

volt. A tábor résztvevői minden esetben két cserkészből álltak, amelyekben az egyik raj magyarországi cserkészekből állt a másik pedig erdélyi cserkészekből. A rajok együtt kellett, hogy dolgozzanak, így lehetőség volt arra, hogy szorosabb kapcsolatokat alakítsanak ki egymással a magyarországi és erdélyi cserkészek. A megszokott tábori tevékenységen kívül kiemelt szerepet kapott a székely telepeken való segédkezés (termény beszedése, gémeskút javítása, népösszeírás, térkép és utcanév készítése a telepekről stb.), a népdaltanítás, cserkészjátékok tartása és esti nyílt tábortüzek levezetése. A táborozásban segédkezett Köröstyös Krizosztom újvidéki ferences szerzetes cserkész is, aki elvállalta, hogy Bácsbadikfalván cserkészcsapatot alapít (MNLOL. P. 97.45/1941.).

A cserkészletben kiemelkedő szerepe van a vezetőképző táboroknak, ahol a gyakorlati és elméleti kiképzést szerzik meg a cserkészek. A délvidéki cserkészvezetők átképzésével a VII. pécsi cserkészkerület lett megbízva, akik megbízást teljesítették (IAS F:60 P. 13654.). 1941-ben a palicsi tó mellett kiképzőtábor szerveztek, amelynek megvalósításához támogatást igényeltek, és amelynek keretében a tábori élelmezéshez szükséges alapanyagokat biztosítottak számukra (IAS F:60 P 14319.). A palicsi tó melletti Bezerédy park állandó őrvezetőképző tábor helyszíneként szolgált, ahova mind vajdasági, mind magyarországi cserkészek érkeztek kiképzésre. Nagyságrendileg 1941-ben a Magyar Cserkészszövetség 10 állandó kiképzési helyszínéből táborozók létszámának nagysága alapján 9. helyet foglalta el megelőzve az Ungvári kiképzési helyszínt (MCSOK, 1941. szeptember). Az őrvezetőképző táborok mellett tisztjelöltképző, segédtisztképző, rajtisztképző, csapattisztképző és több szaktábor (országos vízi tisztképző tábor, motornélküli repülő kiképző tábor) valósult meg évente. Az 1942-es évben a 21. számú őrvezetőképző Palicsfürdőn 125 fő vett részt (MCSOP, 1942. szeptember). A 1943-as évben április 17-22 között tartották szintén 10 altáborban az őrvezetőképző táborokat, összesen 2801 fővel. A Bezerédy cserkészparkban Palicson Musulin Béla vezetésével 312 fő vett részt az őrvezetőképzőtáborban (MCSM OP. 1943 május). Az V. cserkészkerület az 1944-es őrvezetőképző táborát Szegeden szervezte meg. Amit kiemelnék, hogy a legnagyobb létszámú tábor a szegedi volt 233 fővel, a legkisebb pedig az ungvári 50 cserkessel (MCSOP, 1944.szeptember). Vélelmezhetően az előbb említett táborban vett részt az egyik interjúalanyom. Dr. vitéz Vekerdy Sándor elmesélte, hogy részt vett 1944 pünkösdjén Mórahalmon Szeged mellett tartott vezetőképző táborban, ahova érkeztek szabadkai cserkészek is. Visszaemlékezése alapján a tábor követően a szabadkai cserkészeknek gyalog kellett hazamenniük, mivel a Szegedre vezető kisvasutat lebombázták (Dr. Vekerdy Sándor közlése).

A délvidéki cserkészek év közbeni tevékenységei 1941 és 1944 között

A csapatok tagságában is bizonyos változás következett be a visszacsatolást követően. A topolyai csapat naplójában olvasható, hogy a délszláv és a csapat zsidó tagjainak nem jutott komolyabb szerep. A topolyai csapatnaplóból 1941 második felében írt feljegyzéseket megsemmisítették, amelyek a statisztikai adatokat, jegyzőkönyveket közöltek. Vélelmezhetően valaki szándékosan semmisítette meg célzottan ezeket az oldalakat, mivel a szakmai részek, kirándulások és táborhelykeresésről szóló feljegyzések 1941-ből megmaradtak (Cservenák, 2004).

A szabadkai 264.számú Erzsébet királyné cserkészcsapat tagjai és Buzetzky Laura csapatparancsnok 1941. június 12.-én ellátogatottak Szegedre fogadalomtételre, amely eseményen Lindenmeyer Antónia országos elnök is jelen volt (Cserkészlányok lapja, 1941 július). A szabadkai férficserkészek 1941 szeptemberében látogatást tettek a kecskeméti Petur cserkészcsapatnál. A mohácsi vízcserkészek délvidéki körútjuk alatt meglátogatták az óbecsei cserkészcsapatot (Délvidéki Magyarország, 1941.08.13.)

A szabadkai 131. számú Török Bálint cserkészcsapat alakuló gyűlésére a városháza közgyűlési termében került sor. Az eseményről szóló újságcikk címe alapján szentistváni állameszme szellemében alakult meg a szabadkai cserkészcsapat. A himnusz eléneklését követően előadást hallhattak a résztvevők a cserkészlet nemzetnevelő tevékenységéről. A cikkben olvasható a következő részlet: *„Megismertük a magyar cserkészletet, amely minden részben magyar és keresztény, hazafias célokért küzd. Az edzésen, a test ápolásán kívül a magyar cserkészlet feladata, hogy jellemes, öntudatos ifjakat és férfiakat neveljen a hazának.”* (Délvidéki Magyarország, 1941.08.13. old.: 4.) Dr. Vetési Géza kecskeméti cserkész beszédében kihangsúlyozta a cserkészek nemzetnevelő munkáját, ugyanakkor felhívta a figyelmet, hogy az országban élő más népek kultúráját is meg kell ismerni. Dr. Ijjas József érseki biztos kihangsúlyozta, hogy a cserkésznevelésnek is a szentistváni eszme szerint kell megvalósulnia. Szent István eszmét a következőképpen foglalta össze: *„Szent István eszméje azt jelenti, hogy együttműködünk minden jószándéku velünk együtt élni akaró néppel a krisztusi türelmesség és a megértés jegyében.”* (Délvidéki Magyarország, 1941.08.13. old.: 4.) A hivatalos beszédekét követően az ünnepségen résztvevők a Bezerédy parkba folytatták a programot, ahol 150 farkaskölyök tett fogadalmat, amit a fiúk és a férfiak fogadalmá követett. Az ünnepség végeztél kezdetét vette a szabadkaiak nyári tábora a parkban (Délvidéki Magyarország, 1941.08.12.) A fentiekből jól kivehető, hogy az eseményeken központi szerepet kapott a magyar nemzettudat megerősítése, a keresztény értékek és

cserkészzet nemzetnevelő munkásságának fontossága. A vajdasági cserkészek többsége római katolikus vallású volt a rendelkezésünkre álló taglisták alapján. Ennek ellenére két riportalanyom (Molnár Károly és Sándor Lajos) is református vallású volt és ők is bekapcsolódtak a cserkészmunkába. Molnár Károly visszaemlékezése a téma kapcsán: *„Református vagyok, s a lelkészem furán fogadta, amikor bejelentettem neki, h jelentkeztem a cserkészekhez. Az akkori lelkész nem annyira támogatta a cserkészteket, mert beleszólt a vallásba/lelkiségbe. Fura volt az első őrsi, hogy vallásos volt. Ami számomra még furcsa volt, hogy ha elmentünk egy templom előtt, akkor tisztelegnünk kellett. Ajánlott volt vasárnap a misére, istentiszteletre egyenruhába menni. A katolikus pap hazaküldte azt a cserkészt, aki nem viselt egyenruhát.”*(Molnár Károly közlése)

A cserkésztevékenység egész évben zajlott. Évközben heti őrsi foglalkozásokkal, nyaranta pedig táboroztak a cserkészek. A csapatok túlnyomó többsége rendszeres jelleggel szervezett valamilyen gyűjtő akciót, a háborúban lévő katonáknak vagy szegényebb sorsú családoknak. Ezek közül párat említenék: Honvédeknek téli ruha gyűjtése Szabadkán (Schäffer,1943) lábbeliket gyűjtöttek a honvédeknek Óbecsén (Simon, Az óbecsei Magyar Királyi Állami Gimnázium évkönyve az 1941/1942 tanévről, 1942), Zomborban pedig a bombakárosultak javára szerveztek gyűjtést (Magassy, 1944). A gyűjtések mellett önkéntes munkával is igyekeztek segíteni a társadalmat, például a szabadkai fiúgimnázium cserkészei adminisztratív feladatokat láttak el a városházán (Erdély, 1944). Az újvidéki cserkészek be voltak osztva területileg (lakóhely szerint) a légoltalmi parancsnokokhoz, s a bombázások után segédkeztek az eltakarításban (Molnár Károly közlése).

Az általános cserkésztevékenységen kívül speciális tevékenységet is végeztek, amely a szakmájukhoz illeszkedett. A szabadkai kisdud óvónőképző intézetben működő leány cserkészcsapatot vándorkosarat készítettek kelengyével valamint sebesült katonákat látogattak (Daday Lászlóné, 1943). A cserkészek évente több alkalommal vettek részt kiránduláson, a 747-es csapat őrsi naplójából származó részletéből is kiderül: *„Jól kifárasztott bennünket a jégen való hét-nyolc kilométeres csúszkálás-meg a szánkók húzgálása, de szerencsésen megérkeztünk a tó turisztikai végébe a palicsi 'strand' fővényes bokros partjára, a nagy galagonyafák alá a szélvédett Bezerédy-parkba amelyet kirándulásaikon már hagyományosan a cserkészek használtak.”* (Fábián, 2002, old.: 7.)

A cserkészek nem csak nyáron, de évközben is segédkeztek néhány alkalommal a székely telepeken, ezzel is erősítve a regös munkát. A szabadkai 131. sz. Török Bálint cserkészcsapat 30 fővel februárban több alkalommal is Bácsjózseffalvára látogatott a székely telepeseihez (Magyar Cserkész, 1942 november 15.).

A cserkésztevékenységet nagyban nehezítette a cserkészotthonok hiánya. Amennyiben egy a csapat nem iskolán belül működött, akkor nehezen tudta megoldani, hogy hol valósuljanak meg a foglalkozások. Példaként említeném a szabadkai 131. számú Török Bálint cserkészcsapatot, amely számára csak 1943-ban sikerült megfelelő ingatlanhoz jutnia cserkésztevékenységének folytatására (IAS F60: tüz 935/1944.).

Arra is akad példa, hogy a megalakult és cserkészmunkát folytató csapatvezető nélkül maradt. Az újvidéki magyar királyi állami polgári fiúiskola 1942-es évkönyvében olvasható, hogy a 690. számú Kapisztrán cserkészcsapat parancsnoka Gallyas János 9 hónapig katonai szolgálatot teljesített így Tarján Imre vezette ebben az évben a csapatot (Gáspár, 1943). A következő évi iskolai értesítő alapján 1943-ban már nem folyt cserkészmunka, mivel a megbízott csapatvezető és helyettese is folyamatosan katonai szolgálatot teljesítettek (Barkóczy, 1944).

A csapatok fejlődésére is van példa. A titeli 670. számú Tomori Pál cserkészcsapat kiscserkész-, és férficserkészmunka engedélyt kapott az országos parancsnokságtól 1944-ben (MCSM, 1944. február).

A zombori 733. számú Hollós Mátyás cserkészcsapatnak volt regös raja akik kiemelt hangsúlyt fektettek a népdalokra, népmesékre és a néptáncra (Magassy, 1944). 1943 nyarán, Zentán indult meg a vízi cserkész tevékenység (Simon, A zentai Magyar Királyi Állami Gimnázium évkönyve az 1943-1944. tanévről, 1944). Interjúalanyom Molnár Károly Újvidéken cserkészkedett, s a vízi majd a kerékpáros cserkészletbe is bekapcsolódott 1941-et követően. Visszaemlékezése alapján az újvidéki 587.számú Bercsényi Miklós cserkészcsapatban 3 vízi cserkész raj működött. Elmesélése alapján szeptembertől a tavasz beköszöntéséig az iskolában lévő őrsi szobában voltak foglalkozások. Miután a szellemi/elméleti részt elsajátították, márciusban, amikor már melegebb lett, elkezdődtek a túrák és a portyák. A vízi cserkészek a Dunánál tartották a foglalkozásokat, amikor jó volt az idő. Mi a vízi cserkész feladata kérdésre a következőt válaszolta: *„Megvolt a csemegéje. Nemcsak a cserkészszellem, hanem praktikus, gyakorlati tudás. Főztünk és tisztítottunk halat az első őrsi foglalkozásokon. 40-50 csomót kellett tudnunk. Fa ladikok voltak, s eveztünk árral szemben is.”*(Molnár Károly közlése)

A vajdasági magyar cserkészlet végnapjai (1944-1946)

A második világháborút követően a Magyar Kommunista Párt több eszköz segítségével igyekezett a cserkészlettel szemben egy konkurens szervezetet létrehozni. A

Magyar Cserkészszövetség újraalakult, a cserkészzet Országos Ideiglenes Intéző Bizottsága 1945. február 4.-ei megalakulásával. Szintén megalakult a Magyar Demokratikus Ifjúsági Szövetség (MADISZ), amely az 1945 szeptemberi kongresszusának döntése értelmében az lett a célja, hogy magába olvassza a demokratikus szervezeteket. A politikai színtéren is alkalmazott eszközöket használta a szervezet (konkurenciához való beépülés, látszatszövetség létrehozása stb.). A MKP Ifjúsági Titkársága 1945. október 4.-én arról döntött, hogy szovjet minta alapján Magyarországon is létrehozzák az úttörő mozgalmat. Az 1946-os évben összehangolt politikai, rendőrhatalósági és sajtótámadás vette kezdetét a cserkészek ellen. 1946 júniusában a Teréz Körúti gyilkosság alapos kivizsgálását követően az összes egyesület felügyelete belügyminiszter hatáskörébe került a 7330/1946. M.E. számú rendelet alapján. A Magyar Cserkészszövetséget 1946. június 20.-án felszámolták (Ring, é.n.).

Riportalanyaim a következőképpen emlékeztek vissza a cserkészzet megszűnésének időszakára. Kovács Tibor szabadkai cserkész az apja vaskereskedésébe a vasak közé rejtette cserkészjelvényeit, sapkáját és övcsatját, hogy a partizánok ne találják meg azokat. Molnár Károly a következőket mondta a korszakról : *„A gyerek látta az osztályban Sándort, majd kis Pétert, majd megjelent Horthy Miklós és Horthy István, majd Lenin, Sztálin és Tito.”* Bokody József budapesti cserkészzel készült interjú részlete jól bemutatja, a cserkészeket ért támadásokat. 1945. március elején feljelentették Bokody Józsefet, s két rendőr ment érte, majd az orosz parancsnokságra vitték. *„Orosz őrnagy hallgatott ki. Faggattak, s ez az eset kétszer is megtörtént. Harmadjára nem hittek nekem, hogy magyar pionir vagyok, s átadtak a magyar rendőrségnek.”* (Bokody József közlése) Egy hónapig voltak a gyűjtőfogházban és a vasútállomáson dolgoztak napközben. Mindig volt létszámmellenőrzés a gyűjtőfogdában. 1945 augusztus elején gyalogmenetben 60 embert kivezettek Kistarcsára, innen jártak Kerepesre fát vágni. *„Itt már jobb volt az étel mint a gyűjtőfogházban.”* (Bokody József közlése) Itt találkozott még a 13.sz. Ezeremester cs.cs egyik rajvezetőjével. Mint később kiderült heten voltak cserkészek egy szobában. *„Őrsi összejövetelt tartottunk. Esténként cserkész történeteket meséltünk egymásnak, ez tartotta bennünk és másokban a lelket.”*(Bokody József közlése) A topolyai csapat feljegyzéseiből tudjuk, hogy a második világháború alatt cserkészzetet folytató vezetők közül többen, akik megőrizték a cserkészzet szellemiségét, bekapcsolódtak és tapasztalatukkal hozzájárultak a topolyai felderítőcsapat megalapításához és működtetéséhez. Az írásban olvasható hogy az 1955-ben indult kezdeményezésben „részt vállaltak egy másik, másként szerveződött, de lényegében hasonló nevelési célokat kitűzött szervezet létrehozásában” (Cservenák, 2004, old.: 18.) a korábbi topolyai cserkészvezetők (Cservenák, 2004).

A délszláv cserkészek már 1944-ben megkísérelték a felderítő szervezetet megújítani, ám ez a civil szerveződések tilalma miatt ez nem valósult meg. Vranjében 1948-ban sikerült alapítani szerveztet, majd az ország több településen sikerült újraindítani vagy teljesen új csapatokat alapítani. Ez a folyamat 1952-ig tartott. „Savez izvidnika i planinki Narodne Republike Srbije“ néven alakul meg 1952. május 16.-án az új szervezet. 1959-ben névváltoztatás keretében a szervezet új neve „Savez izviđača Srbije“ (Szerb Felderítőszövetség), amelyet mai napig használ (Istorijat SIS).

Összegzés

A történelmi Délvidéket érintő impériumváltások hatással voltak a cserkészszervezet szerepvállalásának, működésének körülményeire és hétköznapi praxisára is.

A magyarországi cserkészet bölcsője Nagybecskerekhez, Délvidékhez köthető, itt fordította le és jelent meg elsőként, 1910-ben a cserkészet alapítójának Baden-Powell könyve a Cserkészet fiúknak. Maga a cserkész szót is a kötet fordítója, Králik László nagybecskereki piarista gimnáziumi tanár alkotta. A magyar cserkésztevékenységre vonatkozóan e korszakból egy tárgyi bizonyíték van, a nagybecskereki cserkészszerred zászlaja, amely arra enged következtetni, hogy valamilyen jellegű cserkészmunka folyt a településen az 1910-es években. Az első világháború megtörte a cserkészmozgalom szervezeti fejlődésének ívét. Ez egyaránt igaz a magyar és a délszláv cserkészetre is. Azok a cserkészek, akik nem harcoltak a fronton, saját településeiken segédkeztek különféle karitatív tevékenységekkel. A cserkészmozgalom szervezeti struktúrában is hozzáalakult és alkalmazkodott a háborús körülményekhez (pl. Magyar Cserkészcsapatok Háborús Bizottsága).

A Trianoni Békeszerződés következményeként a történelmi Délvidék a Szerb-Horvát-Szlovén Királysághoz csatolták. Pribicevics féle „névvegyelemzés” rendelet, a Szokol Egyesület előnyben részesítése, az alacsony állami támogatás, a diktatúra bevezetése, a kevés magyar nyelvű iskola és egyesület mind negatív hatással voltak a vajdasági magyar cserkészet fejlődésére és térnyerésére. A nehézségek ellenére 1923-ban Zomborban, 1924-ben Szabadkán, 1927-ben Topolyán, Kanizsán, 1928-ban Bajmokon alakultak cserkészcsapatok a Vajdaságban. A csapatok a délszláv cserkész szervezeten belül működtek hivatalosan szerb nyelven, a hétköznapi gyakorlatban pedig magyar nyelven folytatták a cserkészmunkát. (Az ifjúság főként államnyelvű iskolákban tanult a magyar nyelv tanulása otthon vagy a cserkészetben valósult meg.) A források alapján az rajzolódik ki előttünk, hogy a két világháború között élő személyes kapcsolatok, egyeztetések voltak a vajdasági és a magyarországi cserkészek között.

Mind a magyar mind a szerb nyelvű források kihangsúlyozzák, hogy a jómódúbb, polgári réteg soraiból kerültek ki a cserkésztagok. A polgári értékrendből és a pénzügyi stabilitásból következően, e korszakban főként önerőből valósították meg tevékenységüket a cserkészek. A diktatúra bevezetését követően 1929-től a Jugoszláv Királyi Cserkészszövetség szervezetében, szabályzataiban változás következett be. A taglétszámmra vonatkozó adatok a források alapján eltérőek, de mind alátámasztja, hogy a délszláv cserkészszervezet tagságának a zöme Vajdaságban élt. Vajdaság e vonatkozásban a Dunai Cserkészkerülethez tartozott, amelynek központja Zomborban volt. A csapatok nemzetiségi összetételére vonatkozó források alapján azt mondhatjuk, hogy főként magyar nemzetiségű személyek cserkészkedtek Vajdaságban, de a csapattagok között voltak (kisebb arányban) szerb nemzetiségűek és zsidó vallásúak is. A Dunai Cserkészkerület megyei törzstisztje a magyar nemzetiségű, szerb átírásban Buzetzkí Franjo néven szereplő szabadkai személy, aki 1941. évi impériumváltástól a szabadkai 131. sz. Török Bálint cserkészcsapat parancsnoka volt Buzetzkí Ferenc néven.

Buzetzkí Ferenc kiemelkedő alakja és formálója a vajdasági magyar cserkészközösségnek a korszakban. Az ő felesége Buzetzkí Laura a vajdasági lánycserkészlet kiemelkedő vezetője volt a második világháború alatt. Délvidék visszacsatolását követően összesen 25 cserkészcsapat működésére vonatkozóan van adat, ezekből hivatalosan a Magyar Cserkészszövetség (1942-től Magyar Cserkészmozgalom) 20-at igazolt. Mivel a korábbi években más hatások érték a vajdasági magyar cserkészeket így a visszacsatolást követően, a szervezetbe való hatékonyabb integráció végett a Bezerédy-parkban átképzést szerveztek, majd központilag magyarországi cserkészvezetők által kerültek megrendezésre a vezetőképző táborok. A Magyar Cserkészszövetség a második világháború alatt Magyar Cserkészmozgalommá alakult új működési szabályzat lépett életbe 1942-ben. A második világháború alatt a vajdasági magyar cserkészek az általános cserkésztevékenységen kívül részt vállaltak a Vajdaság területére áttelepített székelyek segítésében, sebesültek ellátásában és adománygyűjtő akciók szervezésében. E korszak cserkészletére jellemző volt a saját ingatlanok (cserkészotthonok) hiánya, amely megnehezítette a cserkészmunkát. Ugyanakkor a táborozási felszerelés hiányai miatt gyakran táboroztak közösen a csapatok vagy kölcsönkérték egymástól a szükséges eszközöket. Az anyagi nehézségek ellenére a vajdasági cserkészek aktívan bekapcsolódtak a belső-magyarországi területeken tartott programokba is. A kapcsolatok és szakmai tudásuk elmélyítése céljából részt vettek a Budapesten tartott kiképzőtáborokban. Mindeközben szakági cserkészlet (vízi, kerékpáros vagy regös) alakult Zomborban, Zentán és Újvidéken is.

1944-ben a történelmi délvidék jugoszláv megszállás és katonai közigazgatás alá került. A második világháborút követően Magyarországon 1946-ban betiltották a cserkészzetet. Ebben az időszakban a vajdasági magyar cserkészvezetők a cserkészzet szellemiségét a formálódó Felderítő Szövetségben szerették volna továbbvinni, de Jugoszlávia létrejötte után, az 1952-ben alakult Felderítő Szövetség más szervezeti kultúrával és értékekkel rendelkezett. A vajdasági cserkészzet megszűnt. A magyar cserkészek a második az 1990-es években elején kezdték meg újból a cserkész munkát a Vajdaságban.

A dolgozatban bemutattam az angol, amerikai, a magyar és a szláv cserkészideált is, és az ezekben kirajzolódó különbségeket. Az alapító Baden-Powell a cserkészzet alapjainak megteremtésével lehetőséget adott minden nemzet számára, hogy azt saját értékrendjének megfelelően formálja. A cserkészideál országoként némileg más és más, de a centrumában azonos értékek vannak. (Interjúalanyaim 70 év távlatából is kiemelték a keresztény értékeket, a magyar nemzettudat fontosságát és a napi jócselekedet hagyományát.) Sík Sándor 1934-ben megjelent könyvében olvashatjuk, hogy a célkitűzések nem változtak, azokat a történelem viharai inkább csak elmélyítették. A „szilárdság” alapját az adja, hogy a középpontban az érték áll és nem a cselekvés. Arra adott választ a cserkészzet, ami kihívás volt az adott korszakban, és a szerepmegvalósítás pedig az ifjúság igényeire épült. Az alapértékek ugyanazok maradtak csak bizonyos társadalmi és gazdasági hatások miatt formálódtak. A cserkészmozgalom nemzeti és keresztény jellege a vizsgált korszakban mindvégig jelen van a magyar és a vajdasági magyar cserkészzetben is. A vallott társadalmi értékek vonatkozásában azt állapítottuk meg, hogy az értékorientációk magja megőrződött a vészterhes időszakokban is. Ezeket cserkész-generációkon átívelő transz-történelmi értékeknek tekinthetjük.

Összegzésünk végén megállapíthatjuk, hogy cserkészzet múltjának feltárása, tehát a szervezettörténeti megközelítés, a mikrotörténelem mélyebb megértése a köztörténet szempontjából is releváns információkkal szolgálhat, hiszen a cserkészzet társadalmi térben létezett/létezik és működésére és szerepvállalására is hatással voltak a világtörténelmi események.

Kutatásom eredményei alapján úgy látom, hogy a levéltári források, a korabeli sajtómegjelenések, az aprónyomtatványok, a naplók és visszaemlékezések elemzése, továbbá az általam készített interjúk árnyaltabb képet adnak témáról és a korszakról, és adalékokkal szolgálhatnak a tématerület kutatóinak és a további publikációkhoz.

Felhasznált irodalom és forrásjegyzék

Felhasznált irodalom

- Bakay, K. (1989). *Ragyogj cserkészliliom!* Budapest: Metrum.
- Barkóczi, L. (1944). *Az újvidéki Magyar Királyi Állami Polgári Fiúiskola évkönyve az 1943-1944. tanévről.* Újvidék: Újvidéki Magyar Királyi Állami Polgári Fiúiskola.
- Bíró, L. (2010). *A jugoszláv állam 1918-1939* (2010. kiad.). Budapest: HISTÓRIA • MTA TÖRTÉNETTUDOMÁNYI INTÉZETE.
- Bodnár, G. (1989). *A magyarországi cserkészlet története.* Budapest: Püski Kiadó.
- Bövíz, L. (2004). *A magyar cserkészlet születése* (2004. kiad.). Beodra: Vajdasági Magyar Cserkészszövetség.
- Czeglédy, N. (2014). *A magyar cserkészlet az első világháború idején.* Gödöllő: A Gödöllői Királyi Kastély és a Gödöllői Városi Múzeum.
- Cservenák, P. (2004). *Cserkészek-felderítők (A topolyai Zrínyi Péter cserkészcsapat és a Petőfi Sándor felderítő/cserkészcsapat rövid története)* (2004. kiad.). Topolya: Topolyai Tájékoztatási Közvállalat.
- Daday Lászlóné, E. I. (1943). *A szabadkai M. Kir. Állami kisdedovónőképző-intézet évkönyve az 1942-1943. tanévről.* Szabadka: Szabadkai Magyar Királyi Állami kisdedovónőképző-intézet.
- Daljšev, Đ. (1938. Február). 1927-1937. *Jugoslovenski Skaut (Skautski Mesečnik)*, old.: 31-32.
- Daljšev, Đ. (1939). *Skautski Priručnik za III. red.* Sombor: Uredništva "Jugoslovenski Skaut".
Letöltés dátuma: 2023. 01 10, forrás: <https://www.oispartak.com/srl/content/skautski-priru%C4%8Dnik-za-iii-red-iz-1939>
- Domonkos, L. (1992). *Magyarok a Délvidéken* (1992. kiad.). Budapest: Zrínyi Kiadó.
- Erdély, P. (1944). *A szabadkai Magyar Királyi Állami gimnázium évkönyve az 1943/1944 iskolai évről.* Szabadka: Szabadkai Magyar Királyi Állami Gimnázium.
- Fábián, I. (2002). Csak egy nyár. Feljegyzések a szabadkai 747-es piarista cserkészekről.
- G.Merva, M. (2009. június 30). *A magyar cserkészlet története 1910-től napjainkig.* Gödöllő: Gödöllői Városi Múzeum. Letöltés dátuma: 2023. 01 10, forrás: http://godolloimuzeum.hu/wp-content/uploads/2014/07/GVM_MF_A-magyar-cserk%C3%A9szet-t%C3%B6rt%C3%A9nete-1910-t%C5%91l-napjainkig_2009.pdf
- Gajić, M. (1932). *Šta je skutizam?* Beograd: Savez Skauta Kraljevine Jugoslavije.

- Gallé, L. (1943). *A zentai Magyar Királyi Állami Gimnázium évkönyve az 1942-1943. tanévről*. Zenta: Zentai Magyar Királyi Állami Gimnázium.
- Gáspár, I. (1943). *Az újvidéki Magyar Királyi Állami Polgári Fiúiskola iskolai évkönyve az 1942-1943. tanévről*. Újvidék: Újvidéki Magyar Királyi Állami Polgári Fiúiskola.
- Gergely, F. (1989). *A magyar cserkészlet története 1910-1948*. Budapest: Göncöl Kiadó.
- Hegedűs, A. (2007). *Északbácskai magyar cserkészlet (Az újraindulás évei) 1993-2006* (2007. kiad.). Szabadka: Grafoprodukt.
- Hornyák, A. (2020). *Források a Kárpát-medencei magyar kisebbségek történetéhez I. A Délvidék 1918-1944*. Pécs: Pécsi Tudományegyetem Történettudományi Intézet.
- Ilyés, G. (2004). "Fiúk, fel a fejfel!". Nyíregyháza: Tarnai Ottó, a XI. Cserkészkerület elnöke.
- Magassy, A. (1944). *A zombori Magyar Királyi Állami Gimnázium évkönyve az 1943/1944 tanévről*. Zombor: Zombori Magyar Királyi Állami Gimnázium.
- Marosvári, A. (1988). *A magyar cserkészlet története*. Szeged: Szegedi Nyomda.
- Martinov, V., & Nežić, V. (2014). *POLITIČKI ANGAŽOVANE OMLADINSKE ORGANIZACIJE U VOJVODINI 1919-1940*. Novi Sad: Alternativna kulturna organizacija - AKO (Novi Sad) i Rosa Luxemburg Stiftung, Regionalna kancelarija za jugoistočnu Evropu (Beograd). Letöltés dátuma: 2023. 01 10, forrás: https://www.academia.edu/10809177/POLITI%C4%8CKI_ANGA%C5%BDOVANE_OMLADINSKE_ORGANIZACIJE_U_VOJVODINI_1919_1940
- Mojzes, A. (2005). A cserkészmozgalom és a Felderítők Szövetségének története Bajmokon (I. rész). *Bácsország*, 35(4), 69-75.
- Nikolić, T. (1995). *Izvidništvo-Skautizam u Jugoslaviji 1911-1944*. Beograd: Savez Izviđača Srbije-Izviđački dokumentacioni centar "Dr.Miloš Popović".
- Rébay, M. (2020). A cserkészlányok Magyarországon 1930-1931-ben: A Cserkészlányok Lapjának első két évfolyama. *PER ASPERA AD ASTRAM*, 7(2), 80-95.
- Ring, O. (é.n.). *PARÁZS A HAMU ALATT (MAGYAR CSERKÉSZLET A KOMMUNIZMUSBAN) -A cserkészlet felszámolása (1948)*. Letöltés dátuma: 2023. 01 10, forrás: <https://katakomba.cserkesz.hu/tartalom/tanulmany/9/>
- Schäffer, M. (1941). *A szabadkai Magyar Királyi Állami Fiúgimnázium évkönyve az 1940/1941 történelmi iskolaévről* (1941. kiad.). Szabadka: Magyar Királyi Állami Fiúgimnázium Szabadka.
- Schäffer, M. (1943). *A szabadkai Magyar Királyi Állami gimnázium évkönyve 1942/1943 iskolai évről*. Szabadka: Szabadkai Magyar Királyi Állami Gimnázium.

- Sík, S. (1934). *Magyar Cserkészvezetők könyve* (A cserkészzet pedagógiája. I. kötet). Marosvásárhely: Dokumentum Egyesület.
- Simon, M. (1942). *Az óbecsei Magyar Királyi Állami Gimnázium évkönyve az 1941/1942 tanévről*. Óbecse: Óbecsei Magyar Királyi Állami Gimnázium.
- Simon, M. (1944). *A zentai Magyar Királyi Állami Gimnázium évkönyve az 1943-1944 tanévről*. Zenta: Zentai Magyar Királyi Állami Gimnázium.
- Stipetića, G. (1936). *Skautizam*. Zagreb: Noskabi Zagreb.
- Veress, Á. (1942). *A zentai Magyar Királyi Állami Gimnázium évkönyve az 1941-1942. tanévről*. Zenta: Zentai Magyar Királyi Állami Gimnázium.

Levéltári források

- IAS F:60 P 14319.(Palicsi tó melletti cserkész kiképző tábor támogatása.)
- IAS F:60 P 14504/1941. (Buzetky Ferenc csapatparancsnok és Papp Gyula rajparancsnok)
- IAS F:60 P 14504/1941. (Levél a városi katonai parancsnokságnak.)
- IAS F:60 P. 13654.(Táborozási engedély.)
- IAS F:60 V.33363. (678 „Hunyadi János“ cserkészcsapat palicsi táborozása.)
- IAS F60: tüz 935/1944.(A helybéli cserkészcsapat elhelyezése.)
- MCSOK (1941. június): *Magyar Cserkészszövetség Országos Központ 11. sz. körlevele valamennyi csapathoz és cserkészszervhez*. Budapest: Magyar Cserkészszövetség.
- MCSOK (1941. november.): *A Magyar Cserkészszövetség Országos Központ 3. sz. körlevele valamennyi csapathoz és cserkészszervhez*. Budapest: Magyar Cserkészszövetség.
- MCSOK (1941. október): *A Magyar Cserkészszövetség Országos Központ 2. sz. körlevele valamennyi csapathoz és cserkészszervhez*. Budapest: Magyar Cserkészszövetség.
- MCSOK (1941. szeptember): *A Magyar Cserkészszövetség Országos Központ 1. sz. körlevele valamennyi csapathoz és cserkészszervhez*. Budapest: Magyar Cserkészszövetség.
- MCSOP (1942. november): *A Magyar Cserkészmozgalom Országos Parancsnokság 3. sz. körlevele valamennyi csapathoz és cserkészszervhez*. Budapest: Magyar Cserkészmozgalom.
- MCSOP (1942. október): *A Magyar Cserkészmozgalom Országos Parancsnokság 2. sz. körlevele valamennyi csapathoz és cserkészszervhez*. Budapest: Magyar Cserkészmozgalom.
- MCSOP (1942. szeptember): *A Magyar Cserkészmozgalom Országos Parancsnokság 1. sz. körlevele valamennyi csapathoz és cserkészszervhez*. Budapest: Magyar Cserkészmozgalom.
- MCSOP (1943. július): *A Magyar Cserkészmozgalom Országos Parancsnokság 11. sz. körlevele valamennyi csapathoz és cserkészszervhez*. Budapest: Magyar Cserkészmozgalom.

MCSOP (1943. június): *A Magyar Cserkészmozgalom Országos Parancsnokság 10. sz. körlevele valamennyi csapathoz és cserkészszervhez.* Budapest: Magyar Cserkészmozgalom.

MCSOP (1943. május): *A Magyar Cserkészmozgalom Országos Parancsnokság 9. sz. körlevele valamennyi csapathoz és cserkészszervhez.* Budapest: Magyar Cserkészmozgalom.

MCSOP (1944. február): *A Magyar Cserkészmozgalom Országos Parancsnokság 6. sz. körlevele valamennyi csapathoz és cserkészszervhez.* Budapest: Magyar Cserkészmozgalom.

MCSOP (1944. szeptember): *A Magyar Cserkészmozgalom Országos Parancsnokság 1. sz. körlevele valamennyi csapathoz és cserkészszervhez.* Budapest: Magyar Cserkészmozgalom.

MNL OL P. 103/59.1942.(Táborozási iratok)

MNL OL P. 113/1942. (VII. kerület: elnök, elnökség, üv. elnök- levelezés.)

MNL OL P. 117.52/1944.(Kimutatás a kerületek tisztségviselőiről)

MNL OL P. 44.376/1933 (Jugoszlávia)

MNL OL P. 44/585.1933. (Jugoszlávia)

MNL OL P. 48/657.1933. (Jamboree statisztika)

MNL OL P. 96.26/1941.(1941.üv. elnök. kerületi tájékoztató (1934-1941).

MNL OL P. 99.185/1941.((XIII) erdélyi kerület. Igazolt csapatok jegyzéke.)

MNL OL. P 117.123/1944 (600.sz. Hadik András cs.cs).

MNLOL. P. 97.45/1941. (Jelentés)

MNLOL. P. 99.168/1941. (VII. kerület. K.I.B. jegyzőkönyv.)

OFP (1943. január): *Az Országos Főcserkész 7. számú parancsa.* Budapest: Magyar Cserkészmozgalom

OFP (1943. november.): *Az Országos Főcserkész 12. számú parancsa.* Debrecen: Magyar Cserkészmozgalom

Online források

Istorijsat SIS <http://izvidjaci.rs/savez-izvidaca-srbije/istorijat-sis/> (2023.01.10.)

Magyar Cserkészszövetség <https://www.cserkesz.hu/magunkrol/bemutatkozas> (2023.01.10.)

10. számú Boldog Mór cserkészcsapat <http://users.atw.hu/kratzy/vmcssz.php> (2023.01.10.)

Sajtó

Cserkészslányok lapja (1941.július, III(XII.) évf., 7. sz.): *Cserkészleányavatás Szeged körzetben.* Budapest.

Cserkészslányok Lapja (1944. május, 10.XV. évf., 5. szám.): *300. szabadkai csapat.* Budapest.

Délvidéki Magyarság (1941.08.12): *Szentistváni állameszme szellemében alakult a cserkészcsapat.* Szabadka.

Délvidéki Magyarság (1941.08.13.): *Jó Munkát!*. Szabadka.

Délvidéki Magyarság (1941.08.13.): *Mohácsi vízcserkészek Óbecsén*. Szabadka

Délvidéki Magyarság (1941.09.21.): *Szabadkán újból megalakul a leánycserkészcsapat*. Szabadka

Délvidéki Magyarság (1941.09.30.): *Fogadalmat tettek a szabadkai cserkészlányok*. Szabadka

Magyar Cserkész (1942. november 15.): *Szabadkai 131-es regösök*. Budapest

Magyar Cserkész (1943. június 15.): *Az Országos Főcserkész Úr 4000 km-es cserkészkörútja*. Budapest.

Interjúk

Bokody József 2014 = Bokody József interjú 2014. november 14. Készítette: Farkas Zsuzsanna

Kovács Tibor 2014 = Kovács Tibor interjú 2014. december 5. Készítette: Farkas Zsuzsanna

Molnár Károly 2014 = Molnár Károly interjú 2014. október 23. Készítette: Farkas Zsuzsanna

Sándor Lajos 2014 = Sándor Lajos interjú 2014. november 21. Készítette: Farkas Zsuzsanna

Vinczer Péter 2015 = Vinczer Péter közlése 2015. június 20. Készítette: Farkas Zsuzsanna

vitéz Dr. Vekeredy Sándor = vitéz Dr. Vekerdy Sándor 2014. november 24. Készítette: Farkas Zsuzsanna